

Onderzoek Pilotprojecten campussen

TOTAALRAPPORT BENCHMARKS

B. Bieleman

M. Boendermaker

Onderzoek Pilotprojecten campussen

TOTAALRAPPORT BENCHMARKS

Januari 2011

INRAVAL
Groningen-Rotterdam

COLOFON

© St. INTRAVAL

Postadres:
Postbus 1781
9701 BT Groningen
E-mail info@intraval.nl

Kantoor Groningen:
St. Jansstraat 2C
Telefoon 050 - 313 40 52
Fax 050 - 312 75 26

Kantoor Rotterdam:
Goudsesingel 68
Telefoon 010 - 425 92 12
Fax 010 - 476 83 76

Januari 2011

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tekst: B. Bieleman en M. Boendermaker
Opmaak: M. Boendermaker
Omslag: E. Cusiël
Druk: Copy-Copy
Opdrachtgever: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

ISBN: 978 90 8874 1067

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Hoofdstuk 1 Samenvatting en conclusies	1
Hoofdstuk 2 BOP Academie	15
Hoofdstuk 3 Crossroads 1	23
Hoofdstuk 4 Crossroads 2	31
Hoofdstuk 5 De Nieuwe Kans	39
Hoofdstuk 6 De Uitdaging	47
Hoofdstuk 7 Educatief Centrum	55
Hoofdstuk 8 Schoolfort	63
Hoofdstuk 9 WerkHotel	71
Hoofdstuk 10 Wyldemerk	79

1. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

In de periode 2007-2010 heeft onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL in opdracht van het ministerie voor Jeugd en Gezin onderzoek verricht naar negen pilotprojecten campussen voor niet-participerende jongeren. Het gaat om pilotprojecten in Amsterdam (WerkHotel en Schoolfort), Rotterdam (De Nieuwe Kans en het Educatief Centrum), Tilburg (Crossroads 1 en Crossroads 2), Soesterberg (De Uitdaging), Deventer (BOP Academie) en Friesland (Wyldemerk).

Het onderzoek bestond uit een effectevaluatie en een procesevaluatie. Voor de effectevaluatie zijn onder meer op drie momenten vragenlijsten afgenomen bij de deelnemers van de projecten en een controlegroep (bij instroom, bij uitstroom en een half jaar na uitstroom). In het kader van de procesevaluatie is de aanpak van de projecten beschreven volgens een aantal effectiviteitscriteria en zijn op verschillende momenten gesprekken gevoerd met projectleiders en projectmedewerkers. Bij de laatste interviewronde zijn tevens gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van instanties waarmee de projecten samenwerken. De resultaten van het onderzoek zijn gepubliceerd in drie onderzoeksrapporten.¹

Aanvullend is per project een benchmark opgesteld, waarin de individuele projectresultaten worden vergeleken met de gemiddelde resultaten. De negen afzonderlijke benchmarks worden beschreven in hoofdstuk 2 tot en met 10. In dit eerste hoofdstuk worden de resultaten van de negen projecten onderling vergeleken en komen de belangrijkste conclusies aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken op basis waarvan de pilotprojecten onderling van elkaar kunnen verschillen. In paragraaf 2 komen de bereikte doelgroep en de resultaten van de deelnemers op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde. In paragraaf 3 wordt nagegaan in hoeverre de negen projecten invulling geven aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de projecten naar voren zijn gekomen als waardevolle kenmerken voor de aanpak van de deelnemers. Het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele concluderende opmerkingen.

Voor het samenstellen van de afzonderlijke benchmarkrapporten en dit totaalrapport is gebruik gemaakt van de gegevens en onderzoeksresultaten, zoals gepresenteerd in het eindrapport. Er zijn hiervoor geen nieuwe onderzoeksgegevens verzameld.²

1.1 Projectkenmerken

In deze paragraaf wordt om te beginnen ingegaan op de (beoogde) doelgroep van de pilotprojecten. Vervolgens komt de invulling van de pilotprojecten aan de orde, waarbij een schematisch overzicht wordt gegeven van de negen projecten aan de hand van twaalf projectkenmerken.

¹ Bieleman, B. J. Snippe, M. Boendermaker, M. Hofman (2008). Onderzoek pilotprojecten campussen. 1. Beschrijving projecten en doelgroep. St. INTRAVAL, Groningen- Rotterdam; Bieleman, B. J. Snippe, M. Boendermaker, M. Hofman (2009). Onderzoek pilotprojecten campussen. 2. Voortgang en theoretische onderbouwing. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam; Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam.

² De dataverzameling voor het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode oktober 2007 tot februari 2010. Dit betekent dat eventuele aanpassingen die in 2010 in de uitvoering hebben plaatsgevonden, niet in de evaluatie zijn meegenomen.

Doelgroep

Volgens de beleidsveronderstellingen uit het eerste voortgangsrapport, gebaseerd op Kamerstukken (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en gesprekken met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries, zouden de pilotprojecten zich moeten richten op jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen, niet op zoek zijn naar werk of scholing, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006-2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen werk hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroepomschrijving van de projecten komt slechts ten dele overeen met de door het ministerie beoogde doelgroep. Uit het eerste en tweede voortgangsrapport is gebleken dat verschillende projecten zich niet (alleen) richten op jongeren die niet naar school gaan of niet werken, maar (ook) op dreigende schoolverlaters of dreigende werkloze jongeren. De mate waarin de doelgroep van de projecten afwijkt van de door het ministerie beoogde doelgroep verschilt per project.

Invulling projecten

Bij de start van de pilotprojecten in 2006 bestond beperkt inzicht over de meest effectieve aanpak van de doelgroep. Het toenmalige kabinet (2006) achtte de problematiek van de doelgroep echter dusdanig urgent dat met de aanpak daarvan niet kon worden gewacht. Bovendien was het kabinet van mening dat juist het aanpakken van de problematiek de beste mogelijkheid zou bieden om snel het nodige inzicht te verkrijgen in de mogelijkheden en de methode van de aanpak. Wel werden enkele uitgangspunten geformuleerd voor de aanpak van de doelgroep. Het zou moeten gaan om voorzieningen tussen onderwijs en arbeidsmarkt, waar jongeren discipline en werkritme opdoen en de noodzakelijke vaardigheden leren om zich in onderwijs of leerbaan verder te ontwikkelen. Daarnaast dienen de jongeren lange dagen door te brengen in de voorzieningen, zodat ze wennen aan een werkritme en weinig tijd overhouden om te vervallen in ongewenste gedragingen. Het kabinet benadrukte bovendien dat het zou moeten gaan om initiatieven met een integrale aanpak, waarbij betrokken instanties kennis en bevoegdheden bundelen.

In de politieke beeldvorming rondom de campussen wordt vaak gerefereerd aan de Prep Camps, zoals gedefinieerd door de Taskforce Jeugdwerkloosheid. In de oorspronkelijke invulling van deze Prep Camps worden jongeren uit de doelgroep niet-vrijblijvend in een 24-uursvoorziening geplaatst en volgen ze een intensief traject van zes tot negen maanden om vervolgens uit te stromen naar het beroepsonderwijs met een combinatie van leren en werken. De manier waarop de afzonderlijke pilots invullingen hebben gegeven aan de aanpak van de doelgroep komt hiermee echter vaak niet overeen.

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden. Matrix 1.1 laat zien dat de projecten zeer divers en verschillend zijn: geen enkel kenmerk wordt door alle projecten op dezelfde wijze ingevuld. Zo varieert de duur van de projecten van drie maanden tot langer dan 12 maanden (in een enkel geval zelfs anderhalf à twee jaar). De intensiteit van de projecten varieert van 8 uur per dag tot 24 uur per dag. Het merendeel van de projecten is daarmee minder intensief dan waarvan in de beschrijving van de Prep Camps uit werd gegaan. Ook het niet vrijblijvende karakter speelt in de praktijk een minder prominente rol dan de beeldvorming over het begrip campus doet vermoeden. Sommige projecten maken weliswaar gebruik van dwang- en drangmaatregelen bij de toeleiding van de jongeren naar een campus,

maar de (minimale) intrinsieke motivatie van de deelnemers vormt bij veel projecten een voorwaarde voor instroom.

Matrix 1.1 Projectkenmerken

		BOP Academie	Crossroads 1	Crossroads 2	De Nieuwe Kans	De Uitdaging	Educatief Centrum	Schoolfort	WerkHotel	Wyldmerk
Duur	3 tot 6 maanden									
	6 tot 12 maanden									
	langer dan 12 maanden									
Intensiteit	8 uur of minder									
	12-uurs									
	24-uurs									
Individuele of groepsgerichte aanpak	Voornamelijk groepsgericht									
	Zowel groepsgericht als individueel									
	Voornamelijk individueel									
Toepassing van dwang/drang	Niet/nauwelijks									
	Bij sommige deelnemers									
	Deelname op last van rechter/voogd									
Vorm en functie theoretische onderbouwing	Geen schriftelijk vastgelegde theorie ³									
	Theorie vanuit overkoepelend organisatie of niet vooraf vastgelegd									
	Theorie als fundament van aanpak									
Samenwerking met betrokken partijen	M.n. contact met verwijzers en inschakelen van gespecialiseerde hulp									
	Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering									
	Samenwerking als kern van project									
Aandacht voor nazorg	Geen actief, gestructureerd nazorgtraject									
	Nazorg door samenwerkende instanties									
	Nazorgprogramma door project zelf									
Discipline en structuur	Niet genoemd als essentieel onderdeel									
	Wel aandacht voor, maar minder nadrukkelijk									
	Essentieel onderdeel van de aanpak									
Aanbieden van scholing	Geen scholingsaanbod									
	Mogelijkheid voor certificaten									
	VMBO, HAVO, VWO of MBO									
Gebruik competentie- gerichte benadering	Niet genoemd als essentieel onderdeel ⁴									
	Essentieel onderdeel van de methodiek									
Aandacht voor de context	Niet expliciet aandacht voor context									
	Wel expliciet aandacht voor context									
In of buiten eigen leefomgeving	Buiten de eigen omgeving									
	In de eigen omgeving									

³ Voor de Uitdaging en Wyldmerk geldt dat de theoretische onderbouwing is opgesteld in respectievelijk 2009 en 2010. Aangezien in de effectevaluatie de deelnemers zijn meegenomen die zijn ingestroomd in 2008, worden beide projecten ingedeeld in de categorie 'geen schriftelijk vastgelegd theorie'.

⁴ In de periode 2009/2010 is ook De Uitdaging gebruik gaan maken van de competentiegerichte benadering, waarin zij samenwerkt met het bureau Coast. De deelnemers uit de lichteningen in 2008, die zijn meegenomen als onderzoeksgroep voor de effectevaluatie, hebben hier nog niet mee gewerkt. De Uitdaging is om die reden ingedeeld in de categorie 'competentiegerichte benadering niet genoemd als essentieel onderdeel van de methodiek'.

Een ander kenmerk waarop de projecten van elkaar verschillen is de setting van het project. De projecten waar deelnemers ook 's nachts verblijven, namelijk Wyldmerk en De Uitdaging, geven aan dat het bieden van een (tijdelijke) nieuwe leefomgeving een belangrijk element vormt van de aanpak. Ook het project Schoolfort benadrukt het belang van het aanbieden van een niet-schoolse setting in een prikkelarme omgeving, buiten de stad. Een aantal andere projecten benadrukt juist het belang van een aanpak in de directe (woon)omgeving van de deelnemer (De Nieuwe Kans, Crossroads 2 en het WerkHotel).⁵ In samenhang hiermee noemen verschillende projecten het betrekken van de context van de deelnemers als expliciet aandachtspunt van de aanpak (de BOP Academie, Crossroads 1, Crossroads 2, De Nieuwe Kans en het WerkHotel).

Overige kenmerken waarop de projecten van elkaar verschillen zijn: het bieden van een individuele of juist groepsgerichte aanpak; de vorm en functie van de theoretische onderbouwing; de mate van samenwerking met andere instanties; aandacht voor nazorg; aandacht voor discipline en structuur; het bieden van scholing; en het toepassen van een competentiegerichte benadering.

1.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroommeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van de negen pilotprojecten. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofddoel en de subdoelen. Wanneer de resultaten van een project significant verschillen van de gemiddelde resultaten van de onderzoeksgroep als geheel, is dit in de tabel met een voetnoot weergegeven.⁶

Beoogde doelgroep

Zoals in paragraaf 1 aan de orde is gekomen, zijn de pilotprojecten bedoeld voor jongeren die langere tijd niet naar school zijn geweest of werk hebben gehad. Om vast te stellen in hoeverre de deelnemers van de projecten tot deze doelgroep behoren, is de jongeren bij instroom gevraagd naar hun werk- of schoolsituatie in de zes maanden voor instroom in het project. Tabel 1.1 laat zien dat voor het merendeel van de jongeren in de projecten (87%) geldt dat zij niet tot de beoogde doelgroep behoren en omdat zij wel naar school gingen of werk gehad hebben in de zes maanden voordat zij instroomden in het project. Bij een aantal projecten (Crossroads 1 en Crossroads 2) blijkt geen van de deelnemers die in het onderzoek zijn opgenomen tot de beoogde doelgroep te behoren. Het percentage jongeren dat langere tijd niet naar school is geweest of werk heeft gehad is bij De Nieuwe Kans met 58% het hoogste. Dit percentage is

⁵ Hoewel door de overige drie projecten (Educatief Centrum, de BOP Academie en Crossroads 1) in hun beschrijving van de aanpak niet expliciet wordt gerefereerd aan de setting binnen de eigen omgeving, geldt ook voor deze projecten dat zij zijn gevestigd nabij de woonomgeving van de deelnemer.

⁶ Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

significant hoger dan bij de totale onderzoeksgroep. Dit verschil hangt mogelijk samen met de outreachende werkwijze van De Nieuwe kans, waarbij veel aandacht is voor en energie wordt gestoken in het benaderen van deze doelgroep. Voor de overige projecten geldt dat het percentage jongeren dat tot de doelgroep behoort varieert van 7% (Schoolfort) tot 19% (Educatief Centrum).

Tabel 1.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom in pilotprojecten (in %)

Beoogde doelgroep bereikt?	BOP Academie (n=32)	Crossroads 1 (n=14)	Crossroads 2 (n=8)	De Nieuwe Kans (n=19)	De Uitdaging (n=58)	Educatief Centrum (n=36)	Schoolfort (n=62)	WerkHotel (n=24)	Wyldemerck (n=24)	Totaal (n=277)
Ja	9	0	0	58 ¹	12	19	7	8	13	13
Nee	81	100	100	42	88	81	93	92	87	87
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Significant verschil tussen De Nieuwe Kans en totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

Uitstroom versus uitval

Van alle jongeren die zijn opgenomen in het onderzoek is nagegaan of zij positief zijn uitgestroomd of zijn uitgevallen uit het project. Tabel 1.2 laat zien dat van de 277 jongeren die in het onderzoek zijn opgenomen 81% het project positief heeft afgesloten, terwijl 19% negatief is uitgevallen. De categorie jongeren die het project positief hebben afgesloten, kan worden onderverdeeld in jongeren die het project volledig hebben afgerond (55%), jongeren die het project voortijd hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (17%) en jongeren die ten tijde van het afronden van het onderzoek (februari 2010) nog in het project zaten (17%).

Het percentage positieve uitstromers blijkt bij het Educatief Centrum met 89% het hoogst, terwijl dit percentage bij het WerkHotel met 63% het laagst is. Het percentage positieve uitstromers is daarmee bij het WerkHotel significant lager dan bij de onderzoeksgroep als geheel. Voor de overige projecten geldt dat het percentage positieve uitstromers varieert van 71% bij Wyldemerck tot 88% bij Crossroads 2. Deze percentages verschillen niet significant van de totale onderzoeksgroep.

De verdeling binnen de categorie positieve uitstromers laat een aantal verschillen zien. Zo geldt voor alle positief uitgestroomde jongeren bij de Uitdaging dat zij het project volledig hebben afgerond, terwijl dit bij de totale onderzoeksgroep voor 65% procent van de positieve uitstromers het geval is. Geen van de positief uitgestroomde jongeren bij De Uitdaging heeft het project voortijdig verlaten of zat nog in het project ten tijde van het afronden van het onderzoek. Het percentage jongeren dat het project volledig heeft doorlopen is daarmee bij de Uitdaging significant hoger dan gemiddeld. Dit hangt waarschijnlijk samen met de opzet en de relatief korte projectduur van de Uitdaging. Ook voor de positief uitgestroomde deelnemers van Schoolfort geldt dat de ruime meerderheid (87%) het project volledig heeft afgerond, wat ook hier waarschijnlijk verklaard kan worden door het feit dat Schoolfort een relatief kort project is.

Bij Crossroads 2 en het Werkhotel is het percentage jongeren dat nog niet was uitgestroomd ten tijde van het afronden van het onderzoek met respectievelijk 86% en 87% significant hoger dan bij de totale onderzoeksgroep. Dit verschil hangt onder meer samen met de relatief lange projectduur van beide projecten. Voor Wyldemerck geldt dat het percentage jongeren dat het project niet volledig afrondt, maar desondanks positief beëindigt, significant hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep: 71% versus 17%. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om jongeren die zijn ingestroomd in of teruggegaan naar een opleiding in de eigen woonplaats zonder het traject bij Wyldemerck volledig af te ronden.

Tabel 1.2 Uitstroomsituatie (in %)

	BOP Academie (n=32)	Crossroads 1 (n=14)	Crossroads 2 (n=8)	De Nieuwe Kans (n=19)	De Uitdaging (n=58)	Educatief Centrum (n=36)	Schoolfort (n=62)	WerkHotel (n=24)	Wyldemerk (n=24)	Totaal (n=277)
Positieve uitstroom	84	79	88	84	78	89	87	63 ²	71	81
Project helemaal afgerond	63	55	14 ¹	75	100 ¹	50	87 ¹	7 ¹	6 ¹	65
Voortijdig positieve uitval	19	9	0	25	0 ¹	28	13	7	71 ¹	17
Nog niet uitgestroomd	19	36	86 ¹	0 ²	0 ¹	22	0 ¹	87 ¹	24	17
Negatieve uitval	16	21	12	16	22	11	13	37	29	19
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Significant verschil tussen project en totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

² Significant verschil tussen project en totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

Resultaten hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel is behaald, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmeting gecombineerd.

Van de 169 jongeren uit de onderzoeksgroep waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, heeft 79% een verbetering laten zien op het gebied van werk en/of scholing (tabel 1.3). Wanneer wordt gekeken naar de scores van de individuele projecten, blijkt het percentage jongeren dat een verbetering laat zien in werk- en/of schoolsituatie bij Schoolfort met 94% het hoogste. De score van Schoolfort op het hoofddoel is daarmee significant hoger dan gemiddeld. Ook voor vier andere projecten (BOP Academie, Crossroads 1, Crossroads 2 en Wyldemerk) geldt dat het percentage jongeren dat een verbetering laat zien op in de school- en/of werksituatie (iets) hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep. Deze verschillen zijn niet significant. De Nieuwe Kans en het Educatief Centrum scoren met respectievelijk 58% en 59% het laagst, waarbij (gezien de verschillen in aantallen) alleen de score van het Educatief Centrum significant verschilt van de totale onderzoeksgroep. Ook het WerkHotel en de Uitdaging scoren met respectievelijk 67% en 74% lager dan de totale onderzoeksgroep, zij het dat ook deze verschillen niet statistisch significant zijn.

Tabel 1.3 Resultaten hoofddoel: verbetering school- en/of werksituatie (in %)

	BOP Academie (n=26)	Crossroads 1 (n=7)	Crossroads 2 (n=6)	De Nieuwe Kans (n=12)	De Uitdaging (n=34)	Educatief Centrum (n=17)	Schoolfort (n=36)	WerkHotel (n=15)	Wyldemerk (n=16)	Totaal (n=169)
Ja	89	86	83	58	74	59 ²	94 ¹	67	81	79
School	61	66	100	57	52	70	68	80	100 ¹	68
Werk	4	0	0	14	40 ¹	10	15	10	0	14
Ander traject of instelling	17	17	0	14	0	20	3	0	0	7
School en werk	17	17	0	14	8	0	15	10	0	14
Nee	11	14	17	42	26	41	6	33	19	21
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Significant verschil tussen project en totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

² Significant verschil tussen project en totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

In het onderzoek is tevens gekeken naar het type verbetering, waarbij onderscheid is gemaakt naar verbetering in de schoolsituatie, verbetering in de werksituatie, verbetering in zowel de school- als de werksituatie en het doorstromen naar een ander traject of instelling. Voor de onderzoeksgroep als geheel geldt dat bij het merendeel van de jongeren die een verbetering laten zien er sprake is van een verbetering in de schoolsituatie (68%) (tabel 1.3). Voor 14% van de jongeren geldt dat er sprake is van een verbetering in de werksituatie en bij eveneens 14% is zowel de school- als de werksituatie verbeterd. De overige 7% van de jongeren is doorgestroomd naar een ander traject of instelling.

De meeste projecten vertonen een vergelijkbaar beeld als de totale onderzoeksgroep: bij alle projecten blijkt dat bij het merendeel van de jongeren die een verbetering laten zien, het gaat om een verbetering van de schoolsituatie. Bij Wyldemerk en Crossroads 2 blijkt zelfs bij alle jongeren die een verbetering laten zien sprake te zijn van een verbetering in de schoolsituatie, waarbij (gezien het verschil in aantal) alleen voor Wyldemerk geldt dat dit een significant verschil oplevert met de totale onderzoeksgroep. Bij Crossroads 2 hangt dit waarschijnlijk samen met het feit dat de doelgroep van Crossroads 2 jongeren betreft van 10 tot 15 jaar, voor wie verbetering in de schoolsituatie de belangrijkste doelstelling vormt. Hoewel Wyldemerk ook oudere jongeren bereikt (15-22 jaar), geldt ook voor dit project dat met name veel aandacht is voor (het bieden van) scholing. Bij de Uitdaging is het percentage jongeren dat een verbetering laat zien in de werksituatie met 40% significant hoger dan gemiddeld. Ook dit verschil kan mogelijk worden verklaard door de leeftijdscategorie van de doelgroep van de Uitdaging (17 tot 23 jaar): het grootste deel van deze doelgroep is niet meer leerplichtig.

Resultaten subdoelen

Naast de hoofdoelstelling worden door de projecten ook verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofdoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- Het vergroten van de motivatie
- Het versterken van gevoel van eigenwaarde
- Het bijbrengen van (zelf)discipline
- Het aanleren van sociale vaardigheden
- Het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting wordt inzicht verkregen in de verbetering van de deelnemers op de subdoelen op korte termijn (tabel 1.4). Bij de onderzoeksgroep als geheel blijken zich op korte termijn enkele (kleine) verbeteringen voor te doen. Zo stijgt de motivatie en het gevoel van eigenwaarde van de deelnemers licht van respectievelijk 8,3 naar 8,5 en van 8,0 naar 8,2. De score op strafbare gedragingen neemt af van 1,2 bij instroom naar 0,5 bij uitstroom. De scores op de subdoelen (zelf)discipline en sociale vaardigheden blijft nagenoeg gelijk (respectievelijk 7,0 en 6,4 bij instroom en 7,1 en 6,5 bij uitstroom) en ook het middelgebruik van de deelnemers verandert vrijwel niet: de deelnemers scoren op middelengebruik bij instroom 3,2 en bij uitstroom 3,3.

De veranderingen op korte termijn bij de deelnemers van de afzonderlijke projecten blijken over het algemeen redelijk vergelijkbaar met de veranderingen bij de onderzoeksgroep als geheel. Zo geldt voor alle projecten dat de score op strafbare gedragingen afneemt, terwijl het gevoel van eigenwaarde bij het merendeel van de projecten toeneemt. Ook de motivatie van de deelnemers is bij de meeste projecten bij uitstroom hoger dan bij instroom. Wel zijn er ook enkele significante verschillen. Zo laten de deelnemers van Crossroads 1 in de score op gevoel van eigenwaarde op korte termijn een significant grotere vooruitgang zien dan de totale onderzoeksgroep. De deelnemers van Crossroads 1 stijgen van 7,3 bij instroom naar 9,0 bij

uitstroom, terwijl de totale onderzoeksgroep stijgt van 8,0 naar 8,2. Ook daalt de score op strafbare gedragingen bij de deelnemers van Crossroads 1 significant sterker dan bij de totale onderzoeksgroep: bij Crossroads 1 van 2,9 naar 0,0 en bij de totale onderzoeksgroep van 1,2 naar 0,5. Bij het WerkHotel lijkt de afname van strafbare gedragingen in eerste instantie met een daling van 0,4 naar 0,2 juist significant minder sterk dan bij totale onderzoeksgroep. Dit verschil hangt echter samen met de lage instroomscore van het WerkHotel op dit subdoel: aangezien de deelnemers van het WerkHotel bij instroom aanzienlijk minder strafbare feiten plegen dan de totale onderzoeksgroep is een even sterke daling als bij de totale onderzoeksgroep bij de deelnemers van het WerkHotel niet mogelijk. Wanneer hiervoor wordt gecorrigeerd, vervalt het significante verschil in de daling. Bij het Educatief Centrum scoren de deelnemers bij instroom met een score van 8,4 relatief hoog op motivatie. Bij uitstroom is de motivatie van de deelnemers gedaald naar 7,9. Deze daling verschilt significant van de totale onderzoeksgroep: bij de totale onderzoeksgroep is er sprake van een stijging van 8,3 naar 8,5. Daarnaast lijkt het middelengebruik van de deelnemers van het Educatief Centrum met een stijging van 0,7 naar 2,9 significant sterker toe te nemen dan bij de totale onderzoeksgroep. Deze significantie vervalt als wordt gecorrigeerd voor het verschil in beginscore (0,7 bij het Educatief Centrum en 3,2 bij de totale onderzoeksgroep).

Tabel 1.4 Gemiddelde scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstroommeting)*

	BOP Academie		Crossroads 1		Crossroads 2		De Nieuwe Kans		De Uitdaging	
	n = 18-23		n = 1-2		n = 5-6		n = 6-8		n = 22-31	
	In	Uit	In	Uit	In	Uit	In	Uit	In	Uit
Motivatie	8,3	8,9	8,3	9,2	8,2	8,6	8,1	8,6	8,2	8,5
Gevoel van eigenwaarde	7,8	8,1	7,3	9,0 ¹	8,7	7,8	7,4	7,6	7,8	8,5
(Zelf)discipline	6,9	7,2	6,7	8,5	6,8	7,6	6,8	6,9	6,8	7,4
Sociale vaardigheden	6,4	7,1	8,4	7,5	6,3	6,3	6,1	6,0	6,2	6,5
Middelengebruik	3,9	4,2	1,3	3,8	0,4	0,0	2,1	2,5	3,4	3,0
Strafbare gedragingen	1,4	1,0	2,9	0,0 ²	1,1	0,8	1,1	0,2	1,3	0,4

	Educatief Centrum		Schoolfort		WerkHotel		Wyldemerck		Totaal	
	n = 5-7		n = 26-33		n = 11-15		n = (12-13)		N = 107-138	
	In	Uit	In	Uit	In	Uit	In	Uit	In	Uit
Motivatie	8,4	7,9 ¹	8,3	8,2	8,4	8,7	8,2	8,4	8,3	8,5
Gevoel van eigenwaarde	9,4	8,7	8,7	8,7	7,4	7,5	7,4	7,5	8,0	8,2
(Zelf)discipline	7,3	6,9	7,0	6,8	7,8	7,9	6,5	6,3	7,0	7,1
Sociale vaardigheden	5,6	6,0	6,7	6,6	6,4	6,5	6,5	6,4	6,4	6,5
Middelengebruik	0,7	2,9 ⁽²⁾	2,8	2,4	4,2	4,8	5,0	4,6	3,2	3,3
Strafbare gedragingen	0,4	0,1	1,2	0,4	0,4	0,2 ⁽²⁾	2,1	0,6	1,2	0,5

* Omwille van de leesbaarheid zijn standaarddeviaties van de gemiddelde scores niet in deze tabel opgenomen. In hoofdstuk 2 tot en met 10 zijn deze standaarddeviaties wel opgenomen.

¹ Significant verschil tussen de verschillen bij project en totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

² Significant verschil tussen de verschillen bij project en totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

⁽²⁾ Significant verschil tussen de verschillen bij projecten en totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$. Deze significantie vervalt wanneer wordt gecorrigeerd voor het verschil in de score op de instroommeting.

Langere termijn

Door de instroommeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 1.5). Bij de onderzoeksgroep als geheel doen zich op lange termijn verschillende veranderingen voor in de verwachte en gewenste richting. Op het subdoel motivatie stijgt de score van 8,1 bij

instroom naar 8,5 bij uitstroom, terwijl de score op gevoel van eigenwaarde en zelfdiscipline stijgt van respectievelijk 8,0 naar 8,4 en 6,8 naar 7,3. Evenals op korte termijn is ook op lange termijn sprake van een daling van de score in het aantal strafbare gedragingen, namelijk van 1,7 naar 0,5. Het middelengebruik stijgt daarentegen van 3,5 naar 4,2.

Ook voor de lange termijn geldt dat de veranderingen die zich voordoen bij de afzonderlijke projecten over het algemeen vergelijkbaar zijn met de veranderingen bij de onderzoeksgroep als geheel. Zo is er bij alle projecten sprake van een verbetering op het subdoel motivatie en is de score van de deelnemers op het subdoel (zelf)discipline bij alle projecten verbeterd dan wel stabiel gebleven. Ook op het subdoel sociale vaardigheden scoren de deelnemers bij de meeste projecten op de vervolgmeting hoger dan bij de instroommeting. Uitzondering hierop vormen de projecten Wyldemerik en Schoolfort. Voor Schoolfort geldt dat de verandering op het subdoel sociale vaardigheden op langere termijn significant verschilt van de totale onderzoeksgroep. De deelnemers van dit project scoren bij instroom 6,7 op het subdoel sociale vaardigheden en bij de vervolgmeting lager met 6,3, terwijl bij de totale onderzoeksgroep sprake is van een stijging van 6,4 naar 6,5. De stijging in de score op sociale vaardigheden is bij de deelnemers van de BOP Academie significant groter dan bij de totale onderzoeksgroep, namelijk van 6,5 bij instroom naar 7,0 bij de vervolgmeting. De scores op gevoel van eigenwaarde laten een wisselend beeld zien: bij vijf projecten is het gevoel van eigenwaarde bij de vervolgmeting gestegen ten opzichte van de instroommeting, terwijl voor drie projecten geldt dat sprake is van een daling.

Voor alle projecten geldt dat de score op strafbare gedragingen na afloop van het project lager is dan bij instroom. Het middelengebruik is daarentegen bij de meeste projecten toegenomen. Uitzondering hierop vormt de Uitdaging: bij dit project is het middelengebruik gedaald van 4,0 bij instroom naar 3,5 bij de vervolgmeting.

Tabel 1.5 Gemiddelde scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgmeting)

	BOP Academie		Crossroads 1		Crossroads 2 ⁷		De Nieuwe Kans		De Uitdaging	
	n = 15-18		n = 3-5		n = -		n = 8-10		n = 10-22	
	In	Verv.	In	Verv.	In	Verv.	In	Verv.	In	Verv.
Motivatie	8,3	8,6	8,4	9,1	-	-	8,0	8,7	8,2	8,5
Gevoel van eigenwaarde	8,1	8,4	9,1	9,0	-	-	7,2	8,3	7,5	8,3
(Zelf)discipline	6,6	7,4	8,6	9,0	-	-	6,8	7,2	6,7	7,6
Sociale vaardigheden	6,5	7,0 ²	6,3	6,5	-	-	6,3	6,7	6,1	6,5
Middelengebruik	4,8	5,6	3,5	5,5	-	-	2,8	3,4	4,0	3,5
Strafbare gedragingen	2,2	0,6	2,1	0,4	-	-	1,4	0,3	1,3	0,3

	Educatief Centrum		Schoolfort		WerkHotel		Wyldemerik		Totaal	
	n = 5-12		n = 8-22		n = 1		n = 4-8		N = 55-98	
	In	Verv.	In	Verv.	In	Verv.	In	Verv.	In	Verv.
Motivatie	7,9	8,3	7,9	8,3	-	-	8,3	8,8	8,1	8,5
Gevoel van eigenwaarde	7,9	7,8	9,0	8,9	5,0	7,0	7,4	8,6	8,0	8,4
(Zelf)discipline	6,6	7,1	6,9	6,9	6,5	6,5	6,1	6,8	6,8	7,3
Sociale vaardigheden	6,2	6,5	6,7	6,3 ²	4,8	5,3	6,6	6,2	6,4	6,5
Middelengebruik	3,1	4,4	2,3	2,6	7,5	10,0	4,1	6,3	3,5	4,2
Strafbare gedragingen	1,7	1,1	1,2	0,3	3,3	0,0	2,5	1,0	1,7	0,5

² Significant verschil tussen de verschilscores bij project en totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

⁷ Aangezien Crossroads 2 pas later aan het onderzoek is toegevoegd en bovendien een relatief lange projectduur kent, hebben in de onderzoeksperiode geen vervolgmetingen kunnen plaatsvinden bij de deelnemers van Crossroads 2. Van dit project zijn daarom geen resultaten op de langere termijn bekend.

1.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokkenen zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van de gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voren zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre de verschillende projecten invulling geven aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokkenen zijn zeven aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Matrix 1.2 geeft een overzicht van deze aandachtspunten, waarbij per project is aangegeven in hoeverre ze invulling geven aan deze elementen. Een toelichting op deze indeling is voor elk project opgenomen in de eerste matrices van hoofdstuk 2 tot en met 10.

Matrix 1.2 laat zien ten eerste dat er bij alle projecten sprake is van een kleinschalige aanpak. Ook geldt voor alle projecten dat ze in zekere mate een individuele aanpak bieden, proberen de sociale omgeving van de deelnemer bij het project te betrekken en dat zij samenwerking zoeken met andere partijen om zo een integrale aanpak te kunnen bieden.

Uit de gesprekken voor de procesevaluatie is tevens naar voren gekomen dat het bieden van een intensieve, geïntegreerde 12-uurs aanpak een waardevol element vormt voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Voor twee projecten, namelijk de BOP Academie en Crossroads 1, geldt dat zij een dergelijke aanpak bieden. Daarnaast geven verschillende projecten ten dele invulling aan dit element, bijvoorbeeld omdat zij weliswaar een intensieve, geïntegreerde aanpak bieden, maar met een andere intensiteit dan 12 uur per dag.

Ook het bieden van concrete, nuttige arbeidsgelateerde werkzaamheden wordt door betrokkenen als waardevol element genoemd. Bij twee projecten, namelijk Schoolfort en het Educatief Centrum, vormen dergelijke werkzaamheden de basis van het project. Hoewel ook verschillende andere projecten hieraan in hun aanpak invulling geven, behoort dit element bij deze projecten minder nadrukkelijk tot de kern van het project.

Tot slot wordt het aanbrenge van fasering door de geïnterviewden aangegeven als belangrijk element in de aanpak van niet-participerende jongeren. Voor vier van de negen projecten, namelijk Crossroads 1, De Nieuwe Kans, het Educatief Centrum en het WerkHotel, geldt dat zij in hun aanpak expliciet fasering hebben aangebracht, om op die manier het traject van de deelnemers nader te structureren.⁸

⁸ Een voorbeeld hiervan is het 8-fasenmodel. Dit model onderscheidt acht fasen in de uitvoering van het project, namelijk: aanmeldingsfase; intakefase; plaatsingsfase; analysefase; planningsfase; uitvoeringsfase; evaluatiefase; en uitstroomb fase. De analyse, planning, uitvoering en evaluatie vormen daarbij een cyclisch proces, wat zich steeds herhaalt totdat de deelnemer uitstroomt.

Matrix 1.2 Aanwezigheid van aardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	BOP Academie	Crossroads 1	Crossroads 2	De Nieuwe Kans	De Uitdaging	Educatief Centrum	Schoolfort	WerkHotel	Wyldemerk
Intensieve, geïntegreerde 12-uurs aanpak	ja	ja	deels	deels	deels	deels	nee	deels	deels
Bieden van concrete, nuttige arbeidsgerelateerde werkzaamheden	deels	nee	nee	deels	deels	ja	ja	nee	deels
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	ja	ja	deels	ja	ja	deels	deels	ja	ja
Individuele aanpak op maat	ja	ja	ja	ja	deels	deels	deels	ja	ja
Betrekken van sociale omgeving	ja	ja	ja	ja	deels	deels	deels	ja	deels
Fasering in de aanpak	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee
Kleinschaligheid	ja	ja	ja	ja	ja	ja	ja	ja	ja

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de verschillende projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder wordt ingegaan op deze werkzame kenmerken, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre de verschillende projecten hieraan invulling geven.

Hoofddoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Uit matrix 1.3 blijkt dat het bieden van discipline en structuur bij vier projecten veel nadruk krijgt, namelijk bij de BOP Academie, Crossroads 1, De Uitdaging en Schoolfort. Voor het Educatief Centrum en Wyldemerk geldt dat in de projectaanpak weliswaar aandacht is voor discipline en structuur, maar in mindere mate dan bij de projecten waarbij dit als succesvol kenmerk naar voren is gekomen. Qua duur van de projecten geldt voor vier projecten (BOP Academie, Crossroads 1, De Uitdaging en Schoolfort) dat zij een projectduur kennen van minder dan 12 maanden. De duur van De Nieuwe Kans is gemiddeld circa 12 maanden, afgestemd op de individuele behoefte van de deelnemer, waarmee ten dele aan het criterium van korter dan 12 maanden wordt voldaan. De overige projecten hebben een projectuur van langer dan 12 maanden. Overigens zijn bij vier projecten (BOP Academie, Crossroads 1, De Uitdaging en Schoolfort) beide werkzame projectkenmerken aanwezig, terwijl bij twee projecten (Crossroads 2 en het Werkhotel) geen van beide werkzame kenmerken aanwezig zijn.

Matrix 1.3 Aanwezigheid werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzame kenmerken	BOP Academie	Crossroads 1	Crossroads 2	De Nieuwe Kans	De Uitdaging	Educatief Centrum	Schoolfort	WerkHotel	Wyldemerk
Veel nadruk op discipline en structuur	ja	ja	nee	nee	ja	deels	ja	nee	deels
Trajectduur minder dan 12 maanden	ja	ja	nee	deels	ja	nee	ja	nee	nee

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 1.4) en de langere termijn (matrix 1.5). Daarbij wordt tevens voor de negen pilotprojecten per project aangegeven of het betreffende kenmerk bij dit project aanwezig is.

Matrix 1.4 Aanwezigheid werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op het betreffende subdoel op korte termijn	BOP Academie	Crossroads 1	Crossroads 2	De Nieuwe Kans	De Uitdaging	Educatief Centrum	Schoolfort	WerkHotel	Wyldemerk
Motivatie									
Trajectduur 6-12 maanden	ja	ja	nee	nee	nee	nee	nee	nee	nee
Intensiteit van 12 uur per dag ⁹	ja	ja	nee	nee	nee	nee	nee	ja	nee
Expliciet aandacht voor context	ja	ja	ja	ja	nee	nee	nee	ja	nee
Scholingsaanbod ¹⁰	ja	ja	nee	nee	nee	nee	nee	nee	ja
Samenwerking als belangrijk element of kern van project	ja	ja	nee	ja	ja	nee	nee	ja	ja
Sociale vaardigheden									
Toepassing van dwang/drang	ja	ja	nee	ja	ja	ja	nee	nee	ja
Middelengebruik									
Buiten de eigen omgeving	nee	nee	nee	nee	ja	nee	ja	nee	ja

Matrix 1.5 Aanwezigheid werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op het betreffende subdoel op lange termijn	BOP Academie	Crossroads 1	Crossroads 2	De Nieuwe	De Uitdaging	Educatief Centrum	Schoolfort	WerkHotel	Wyldemerk
Sociale vaardigheden									
Binnen de eigen omgeving	ja	ja	ja	ja	nee	ja	nee	ja	nee
Theoretische onderbouwing	ja	ja	ja	ja	nee	nee	nee	ja	nee
Bieden van nazorgprogramma	ja	ja	nee	ja	ja	ja	nee	nee	nee
Toepassing dwang/drang	ja	ja	nee	ja	ja	ja	nee	nee	ja
Samenwerking als belangrijk element of kern van project	ja	ja	nee	ja	ja	nee	nee	ja	ja
(zelf)Discipline									
Toepassing van dwang/drang	ja	ja	nee	ja	ja	ja	nee	nee	

⁹ Het gaat hierbij om projecten van zo'n 12 uur per dag en niet om projecten van *minimaal* 12 uur per dag.

¹⁰ Met scholingsaanbod wordt bedoeld het aanbieden van de mogelijkheid tot het behalen van een diploma voor VMBO, HAVO, VWO of MBO.

De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden, betreffen in totaal negen verschillende kenmerken. Voor twee projecten, namelijk de BOP Academie en Crossroads 1, geldt dat zij aan al deze projectkenmerken voldoen. Ook bij De Nieuwe Kans en het WerkHotel is het merendeel van deze kenmerken aanwezig (respectievelijk zes en vijf kenmerken). Wyldemerk en De Uitdagingen voldoen aan vier van de negen kenmerken, terwijl bij Crossroads 2 en het Educatief Centrum maar drie van de werkzame kenmerken terugkomen. Bij Schoolfort is slechts één van de werkzame kenmerken aanwezig, namelijk het bieden van een project buiten de eigen omgeving van de jongeren.

1.4 Ten slotte

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de negen pilotprojecten met elkaar vergeleken en zijn verschillende conclusies geformuleerd. Tot slot kan worden opgemerkt dat de projecten nogal van elkaar verschillen in de mate waarin ze de doelgroep bereiken en de mate waarin ze verbetering bewerkstellingen op het hoofddoel (school/werksituatie) (zie tabel 1.6).

Tabel 1.6 Beoogde doelgroep en verbetering op hoofddoel

	Geen werk of school in zes maanden voor instroom		Verbetering op hoofddoel (school/werksituatie)	
	N	%	N	%
BOP-Academie	32	9	26	89
Crossroads 1	14	0	7	86
Crossroads 2	8	0	6	83
De Nieuwe Kans	19	58	12	58
De Uitdaging	58	12	34	74
Educatief Centrum	36	19	17	59
Schoolfort	62	7	36	94
Werkhotel	24	8	15	67
Wyldemerk	24	13	16	81
Totaal	277	13	169	79

De oorspronkelijk beoogde doelgroep – jongeren die langere tijd niet naar school zijn geweest of werk hebben gehad – wordt door de projecten slechts ten dele bereikt, waarbij er grote verschillen zijn te constateren tussen de projecten. Dit betekent niet dat de jongeren die door de projecten bereikt worden, geen problemen hebben met school en/of werk, integendeel. Bovendien hebben de deelnemers van de projecten vaak ook problemen op andere leefgebieden, zoals de gezinssituatie, middelengebruik, psychische problemen en cognitieve vaardigheden. Wel is hun afstand tot school en arbeidsmarkt minder groot dan voorheen werd verondersteld.

Over het algemeen is het zo dat hoe zwaarder de problematiek van de doelgroep is, des te lager de resultaten zijn op het behalen van doelstellingen als verbeteren van school/werksituatie. Ook bij de pilots campussen zien we dat projecten die verhoudingsgewijs veel deelnemers hebben die tot de oorspronkelijke doelgroep behoren (en het meest problematisch zijn) lager scoren op het verbeteren van de school/werksituatie dan de projecten die juist een veel geringer aantal deelnemers uit de oorspronkelijke doelgroep hebben bereikt. Hiermee dient bij de beoordeling van de mate van succes van de pilots terdege rekening te worden gehouden.

2. BOP ACADEMIE

In dit hoofdstuk komen de resultaten van de BOP Academie (Deventer) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van de BOP Academie. In paragraaf 2.2 komen de resultaten van de deelnemers van de BOP Academie op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 2.3 wordt nagegaan in hoeverre de BOP Academie invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

2.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

De BOP Academie is een project dat bedoeld is voor jongeren met ontwikkelpotentie, die vanwege gedragsproblemen niet mee kunnen komen of zich niet meer kunnen handhaven in het reguliere onderwijs. Deze jongeren kunnen op vrijwillige basis deelnemen aan het project, maar ook kan er bij plaatsing sprake zijn van dwang vanuit bijvoorbeeld reclassering.

De deelnemers wordt een intensief programma geboden op werkdagen van 8.00 uur tot 20.00 uur, bestaande uit onder andere training van vaardigheden, scholing, loopbaanoriëntatie, sport en vrijetijdsbesteding. De deelnemers wordt de mogelijkheid geboden binnen de setting van het project een schoolprogramma te volgen op VMBO, HAVO, VWO of MBO-niveau. De aanvankelijk verwachte projectduur van de BOP Academie was drie maanden tot twee jaar. In de praktijk blijken de meeste deelnemers na maximaal een jaar het project te verlaten. Door het project wordt na afloop een nazorgprogramma geboden.

Het theoretisch kader waarop de aanpak van de BOP Academie is gebaseerd is gaandeweg het project schriftelijk vastgelegd. Binnen de aanpak is veel aandacht voor de context van de deelnemer. Daarnaast vormt het bieden van discipline en structuur een essentieel onderdeel, wat wordt vormgegeven door het creëren van een arbeidscultuur. Oorspronkelijk was de bedoeling om binnen het project veel gebruik te maken van groepsprocessen en peereducatie, omdat bleek dat deze werkwijze niet leidde tot de beoogde resultaten is al in een vroeg stadium

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

besloten deze groepsaankpak los te laten. Hoewel wel gebruik wordt gemaakt van groepsprocessen, is de nadruk verschoven naar de authenticiteit van het individu binnen de groep.

De BOP Academie wordt aangestuurd door een stichting waarbinnen verschillende instanties zijn vertegenwoordigd. Bij de uitvoering van het project worden bovendien externe instanties ingeschakeld voor het verzorgen van bepaalde programma-onderdelen, bijvoorbeeld scholing.

2.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroommeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van de BOP Academie. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofddoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van de BOP Academie worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 2.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van de BOP Academie en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 32 jongeren van de BOP Academie die in het onderzoek zijn opgenomen drie jongeren (9%) geen werk of scholing hadden in de zes maanden voor instroom in het project. Voor de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 13% (37 jongeren). Dit verschil is niet significant.²

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

Tabel 2.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	BOP Academie (n=32)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	3	9	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	29	81	240	87
Totaal	32	100	277	100

Uitstroom versus uitval

Van de 32 jongeren bij de BOP Academie die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn vijf jongeren negatief uitgevallen uit het project (16%) (zie tabel 2.2). De 27 jongeren (84%) die de BOP Academie wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën, namelijk: jongeren die het project volledig hebben afgemaakt (17 jongeren, 63%); jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (5 jongeren, 19%); en jongeren die ten tijde van het afronden van het onderzoek (februari 2010) nog in het project zaten (5 jongeren, 19%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage uitstromers bij de BOP Academie vergelijkbaar is met de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 84% en 81%. Bij uitsplitsing binnen de uitstromers, blijkt dat het percentage jongeren bij de BOP Academie dat het project helemaal heeft afgerond vrijwel gelijk is als bij de totale onderzoeksgroep: respectievelijk 63% en 65%. Ook het percentage jongeren dat het project niet volledig afrondt, maar desondanks positief beëindigt en het percentage jongeren dat dat nog niet was uitgestroomd is bij de BOP Academie vrijwel gelijk aan de totale onderzoeksgroep: bij de BOP Academie omvatten deze beide categorieën elk 19% van de jongeren, bij de totale onderzoeksgroep gaat het in beide gevallen om 17%.

Tabel 2.2 Uitstroomsituatie

	BOP Academie (n=32)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	27	84	224	81
Project helemaal afgerond	17	63	146	65
Voortijdige positieve uitval	5	19	39	17
Nog niet uitgestroomd	5	19	39	17
Negatieve uitval	5	16	53	19
Totaal	32	100	277	100

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstrooimeting en de vervolgmeting gecombineerd.

Tabel 2.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van de BOP Academie in vergelijking met de totale populatie. Van de jongeren 26 van de BOP Academie waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 89% (23 jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage verschilt niet significant van het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%).

Ook wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijken de resultaten van de BOP Academie vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Van de 23 jongeren bij de BOP Academie die een verbetering laten zien is er bij 14 jongeren (61%) sprake van een verbetering in de schoolsituatie. Bij de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 68%. Het percentage jongeren bij de BOP Academie dat een verbetering laat zien in de werksituatie is lager dan bij de onderzoeksgroep als geheel (4% tegenover 14%). Het percentage jongeren bij wie een verbetering plaatsvindt in de school- én werksituatie en het percentage jongeren dat doorstroomt naar een ander traject is bij de BOP Academie voor beide 17%, wat hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep (11% school én werk, 7% ander traject). Deze verschillen zijn niet significant.

Tabel 2.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	BOP Academie (n=26)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja	23	89	133	79
School	14	61	91	68
Werk	1	4	19	14
Ander traject of instelling	4	17	9	7
School en werk	4	17	14	11
Nee	3	11	36	21
Totaal	26	100	169	100

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 2.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van de BOP Academie en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep.

De veranderingen die bij de deelnemers de BOP Academie hebben dezelfde richting als de veranderingen bij de totale onderzoeksgroep. Er doen zich enkele (niet statistisch te onderbouwen) verschillen voor. Zo laten de deelnemers van de BOP Academie op korte termijn een sterkere stijging zien in motivatie en sociale vaardigheden. Bij instroom scores de deelnemers van de BOP Academie evenals de deelnemers van de totale onderzoeksgroep 8,3 op motivatie. Bij uitstroom is de motivatie van de deelnemers gestegen naar 8,9, terwijl de motivatie van de totale onderzoeksgroep stijgt naar 8,5. Ook op sociale vaardigheden stijgt de score van de deelnemers van de BOP Academie meer dan bij de totale onderzoeksgroep: respectievelijk een stijging van 6,4 naar 7,1 en een stijging van 6,4 naar 6,5.

Tabel 2.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstrooimeting)

	BOP Academie (n=18-23)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ¹	sd ²	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,3	0,6	8,9	0,8	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	7,8	2,1	8,1	1,8	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	6,9	1,6	7,2	1,2	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	6,4	1,0	7,1	1,2	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	3,9	2,9	4,2	2,7	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen	1,4	1,6	1,0	1,6	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ m = gemiddelde; ² sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instrooimeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 2.5). De deelnemers van de BOP Academie blijken op lange termijn significant meer verbetering te laten zien op het subdoel sociale vaardigheden dan de totale onderzoeksgroep, namelijk een stijging van 6,5 naar 7,0 tegenover een stijging van 6,4 naar 6,5. Dit verschil hangt mogelijk samen met het nazorgprogramma dat door de BOP Academie aan de deelnemers wordt aangeboden. Naast dit verschil kunnen ook enkele andere (niet statistische te onderbouwen) verschillen worden opgemerkt. Zo is het middelengebruik van de deelnemers bij de BOP Academie bij instroom met een score van 4,8 hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (3,5). Zowel bij de deelnemers van de BOP Academie als bij de totale onderzoeksgroep is dit middelengebruik zes maanden na afloop van het project gestegen, respectievelijk naar 5,6 en 4,2.

Tabel 2.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgmeting)

	BOP Academie (n=15-18)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,3	0,6	8,6	0,9	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	8,1	1,9	8,4	1,2	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	6,6	1,6	7,4	1,3	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden ¹	6,5	1,0	7,0	1,1	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	4,8	2,5	5,6	2,1	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	2,2	2,0	0,6	1,1	1,7	1,9	0,5	1,0

¹ Significant verschil tussen verschillcores BOP Academie en verschillcores bij totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

2.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectenkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voor zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre de BOP Academie invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 2.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre de BOP Academie invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn vijf elementen bij de BOP Academie aanwezig, namelijk: een intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak; het bieden van een integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken; het bieden van een individuele aanpak op maat; het betrekken van de sociale omgeving; en kleinschaligheid. Daarnaast komt ook het bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden gedeeltelijk terug in de aanpak van de BOP Academie.

Matrix 2.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij BOP Academie	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Ja	De BOP Academie biedt een intensieve 12-uursaanpak, waarin scholing, werk, begeleiding en vrije tijd zijn geïntegreerd.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Deels	Het bieden van arbeidsgerelateerde werkzaamheden behoort niet tot de kern van de aanpak bij BOP Academie. Wel wordt deelnemers loopbaanoriëntatie geboden en krijgen ze de mogelijkheid tot het uitvoeren van betaalde werkzaamheden binnen een arbeidscultuur.
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Ja	De BOP Academie wordt aangestuurd door een stichting waarbinnen verschillende instanties zijn vertegenwoordigd. Voor verschillende programma-onderdelen worden externe partijen ingeschakeld.
Individuele aanpak op maat	Ja	Voor iedere deelnemer wordt een persoonlijk plan opgesteld.
Betrekken van sociale omgeving	Ja	De BOP Academie vindt plaats in de directe leefomgeving van de jongere. In de aanpak wordt expliciet aandacht besteed aan de context van de deelnemer.
Fasering in de aanpak	Nee	In de aanpak van de BOP Academie wordt niet expliciet gesproken over fasering.
Kleinschaligheid	Ja	De BOP Academie vindt plaats in een kleinschalige setting.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van de evaluatie van de pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre de BOP Academie invulling geeft aan deze kenmerken.

Hoofddoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij de BOP Academie is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam).

projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 2.2 toont dat de BOP Academie over deze beide werkzame kenmerken beschikt: het project duur 6 tot 12 maanden en het bieden van discipline en structuur vormt een essentieel onderdeel van het project.

Matrix 2.2 Werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij de BOP Academie
Veel nadruk op discipline en structuur	Ja
Trajectduur minder dan 12 maanden	Ja

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 2.3) en lange termijn (matrix 2.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij de BOP Academie sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Bij de BOP Academie zijn al deze negen kenmerken aanwezig.

Matrix 2.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij de BOP Academie
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden	Ja
	Intensiteit van 12 uur per dag	Ja
	Expliciet aandacht voor context	Ja
	Scholingsaanbod	Ja
	Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Nee
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 2.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij de BOP Academie
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja Ja Ja Ja Ja
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

3. CROSSROADS 1

In dit hoofdstuk komen de resultaten van het project Crossroads 1 (Tilburg) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van Crossroads 1. In paragraaf 3.2 komen de resultaten van de deelnemers van Crossroads 1 op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 3.3 wordt nagegaan in hoeverre Crossroads 1 invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

3.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

Crossroads 1 (*‘Werk maken van je toekomst’*) kan worden gezien als een project binnen een strafrechtelijk en civielrechtelijk kader. Het biedt plaats aan jongeren van 12 tot 18 jaar met een Onder Toezichtstellingen (OTS) of jongeren met een strafrechtelijke maatregel. De jongeren volgen een verplicht individueel programma van zes dagen per week van circa 8.00 uur tot 20.00 uur (op zaterdag van 9.00 tot 17.00 uur), voor de duur van zes maanden tot een jaar. Nazorg vormt een geïntegreerd onderdeel van het programma.

Het programma bestaat uit het volgen van onderwijs en een naschools programma, waarbij aandacht is voor vaardigheden op het gebied van wonen, werken, vrijetijdsbesteding, sociale contacten en omgang met ouders. Aanvankelijk zou bij de uitvoering van het project gebruik worden gemaakt van groepsgerichte programma-onderdelen. Al in een vroeg stadium bleek deze werkwijze niet te leiden tot de beoogde resultaten, waarna is besloten de groepsaanpak los te laten en in te zetten op individuele begeleiding.

De methodiek van Crossroads 1 is gebaseerd op een vooraf vastgesteld theoretische kader, waarbij het competentiemodel wordt gebruikt als uitgangspunt in de benadering van de deelnemers. Daarnaast is binnen de methodiek veel aandacht voor de context van de deelnemer. Ook het bieden van structuur en discipline vormt een belangrijk element in de aanpak.

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

Samenwerking tussen verschillende instanties wordt gezien als de kern van het project. Het project wordt uitgevoerd door medewerkers van verschillende bestaande organisaties (onderwijs, reclassering en naschoolse opvang), die ieder vanuit hun eigen organisatie gezamenlijk invulling geven aan het project.

3.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroombetaling met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van Crossroads 1. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofddoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van Crossroads 1 worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 3.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van Crossroads 1 en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 14 jongeren van Crossroads 1 die in het onderzoek zijn opgenomen geen enkele jongere geen werk of scholing had in de zes maanden voor instroom in het project. Voor de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 13% (37 jongeren). Dit verschil is niet significant.²

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

Tabel 3.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	Crossroads 1 (n=14)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	0	0	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	14	100	240	87
Totaal	14	100	277	100

Uitstroom versus uitval

Van de 14 jongeren bij Crossroads 1 die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn drie jongeren negatief uitgevallen uit het project (21%) (zie tabel 3.2). De 11 jongeren (79%) die het project Crossroads 1 wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën, namelijk: jongeren die het project volledig hebben afgemaakt (6 jongeren, 55%); jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (1 jongere, 9%); en jongeren die ten tijde van het afronden van het onderzoek (februari 2010) nog in het project zaten (4 jongeren, 36%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage uitstromers bij Crossroads 1 vergelijkbaar is met de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 79% en 81%. Bij uitsplitsing binnen de uitstromers, blijkt dat het percentage jongeren bij Crossroads 1 dat het project helemaal heeft afgerond iets lager is dan bij de totale onderzoeksgroep: respectievelijk 55% en 65%. Ook het percentage deelnemers dat het project niet volledig afrondt, maar desondanks positief beëindigt is bij Crossroads 1 lager dan bij de totale onderzoeksgroep: 9% versus 17%. Het percentage deelnemers dat nog niet was uitgestroomd ten tijde van het afronden van het onderzoek is bij Crossroads 1 met 36% hoger dan in de totale onderzoeksgroep (19%). Er worden bij deze uitsplitsing geen significante verschillen gevonden.

Tabel 3.2 Uitstroomsituatie

	Crossroads 1 (n=14)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	11	79	224	81
Project helemaal afgerond	6	55	146	65
Voortijdige positieve uitval	1	9	39	17
Nog niet uitgestroomd	4	36	39	17
Negatieve uitval	3	21	53	19
Totaal	14	100	277	100

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmetering gecombineerd.

Tabel 3.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van Crossroads 1 in vergelijking met de totale populatie. Van de zeven jongeren van Crossroads 1 waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 86% (zes jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage verschilt niet significant van het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%).

Ook wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijken de resultaten van Crossroads 1 vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Zowel bij Crossroads 1 als bij de totale onderzoeksgroep blijkt bij circa twee derde van de jongeren die verbetering hebben laten zien sprake te zijn van een verbetering in schoolsituatie, namelijk bij respectievelijk 66% (4 jongeren) en 68% (91 jongeren). Van de overige twee jongeren bij Crossroads 1 die een verbetering laten zien is één jongere doorgestroomd naar een ander traject, terwijl bij de andere jongere de school- én werksituatie is verbeterd.

Tabel 3.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	Crossroads 1 (n=7)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja	6	86	133	79
School	4	66	91	68
Werk	0	0	19	14
Ander traject of instelling	1	17	9	7
School en werk	1	17	14	11
Nee	1	14	36	21
Totaal	7	100	169	100

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 3.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van Crossroads 1 en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep. In deze analyses zijn slechts twee jongeren van Crossroads 1 meegenomen, aangezien bij twee jongeren naast een instroommeting tevens een uitstroommeting heeft plaatsgevonden.

De veranderingen die bij deze deelnemers van Crossroads 1 op korte termijn hebben plaatsgevonden verschillen op een aantal punten van de gemiddelde resultaten van de totale onderzoeksgroep. Zo laten de deelnemers van Crossroads 1 in de score op gevoel van eigenwaarde op korte termijn een significant grotere vooruitgang zien dan de totale onderzoeksgroep. De deelnemers van Crossroads 1 stijgen van 7,3 bij instroom naar 9,0 bij uitstroom, terwijl de totale onderzoeksgroep stijgt van 8,0 naar 8,2. Het aantal strafbare gedragingen ligt bij de deelnemers van Crossroads 1 bij aanvang van het project met een score van 2,9 aanzienlijk hoger dan bij de jongeren uit de totale onderzoeksgroep (1,2), wat verklaard kan worden door het feit dat een deel van de jongeren op strafrechtelijke titel bij Crossroads wordt geplaatst. Bij de uitstroommeting is deze score bij de deelnemers van Crossroads 1 gedaald naar 0,0, terwijl bij de totale onderzoeksgroep een daling plaatsvindt naar 0,5. De daling van het aantal strafbare gedragingen is daarmee bij de deelnemers van Crossroads 1 significant sterker dan de daling bij de totale onderzoeksgroep.

Op de subdoelen motivatie en zelfdiscipline wordt bij de deelnemers van Crossroads 1 een sterkere stijging vastgesteld dan bij de onderzoeksgroep als geheel. De motivatie van de deelnemers van Crossroads 1 stijgt van 8,3 bij instroom naar 9,2 bij uitstroom, terwijl bij de onderzoeksgroep een stijging plaatsvindt van 8,3 naar 8,5. Bij gevoel van eigenwaarde scoren de deelnemers van Crossroads 1 bij instroom 6,7 en bij uitstroom 8,5, waarmee een sterkere stijging plaatsvindt dan bij de totale onderzoeksgroep (7,0 naar 7,1). Het middelengebruik van de deelnemers van Crossroads 1 ligt met een score van 1,3 bij instroom lager dan bij de totale onderzoeksgroep (3,2). Bij uitstroom scoren de deelnemers van Crossroads 1 met 3,8 juist hoger dan de onderzoeksgroep als geheel (3,3). De verschillen in stijging op de subdoelen motivatie, zelfdiscipline en middelengebruik kunnen niet statistisch worden onderbouwd.

Tabel 3.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstroommeting)

	Crossroads 1 (n=1-2)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ³	sd ⁴	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,3	0,0	9,2	0,8	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde ¹	7,3	1,1	9,0	1,4	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	6,7	-	8,5	-	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	8,4	0,2	7,5	0,7	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	1,3	1,8	3,8	1,8	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen ²	2,9	0,6	0,0	0,0	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ Significant verschil tussen verschillen Crossroads 1 en verschillen bij totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

² Significant verschil tussen verschillen Crossroads 1 en verschillen bij totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

³ m = gemiddelde; ⁴ sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instroommeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 3.5). In deze analyses zijn vijf deelnemers van Crossroads 1 meegenomen. De veranderingen die bij deze deelnemers op de langere termijn zijn vastgesteld hebben over het algemeen dezelfde richting als de veranderingen bij de totale onderzoeksgroep. Er doen zich enkele (niet statistisch te onderbouwen) verschillen voor. Zo is het gevoel van de eigenwaarde van de deelnemers van Crossroads 1 bij instroom met een score van 9,1 hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (8,0). Bij de totale onderzoeksgroep stijgt het gevoel van eigenwaarde naar 8,4 bij de uitstroommeting, terwijl deze score bij de deelnemers van Crossroads 1 nagenoeg gelijk blijft (9,0). Ook de score op zelfdiscipline is bij de deelnemers van Crossroads 1 bij instroom met een score van 8,6 hoger dan bij de gehele onderzoeksgroep (6,8). Ondanks deze hogere startscore laten de deelnemers van Crossroads 1 een vergelijkbare stijging zien in hun discipline, namelijk een stijging van 8,6 naar 9,0 tegenover een stijging van 6,8 naar 7,3 bij de totale onderzoeksgroep. Het middelengebruik is zowel bij de deelnemers van Crossroads 1 als in de totale onderzoeksgroep in de periode na uitstroom hoger dan in de periode van instroom in het project. Bij Crossroads 1 is deze stijging hoger (van 3,5 naar 5,5) dan bij de onderzoeksgroep als geheel (van 3,5 naar 4,2).

Tabel 3.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgmeting)

	Crossroads 1 (n=3-5)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,4	0,4	9,1	0,8	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	9,1	1,2	9,0	1,3	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	8,6	1,5	9,0	0,5	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden	6,3	1,1	6,5	0,6	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	3,5	4,2	5,5	4,1	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	2,1	1,1	0,4	0,8	1,7	1,9	0,5	1,0

3.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voor zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre Crossroads 1 invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 3.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre Crossroads 1 invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn zes elementen bij Crossroads 1 aanwezig, namelijk: het bieden van een intensieve, geïntegreerde 12-uurs aanpak; het bieden van een aanpak waarin verschillende partijen samenwerken; het bieden van een individuele aanpak op maat; het betrekken van de sociale omgeving; fasering; en kleinschaligheid.

Matrix 3.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 1	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Ja	Crossroads 1 biedt een intensieve 12-uurs aanpak, waarin scholing, begeleiding en vrije tijd zijn geïntegreerd.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Nee	Crossroads 1 is met name gericht op het bieden van scholing en vrijetijdsbesteding. Het aanleren van arbeidsgerelateerde werkzaamheden vormt geen expliciet onderdeel van het project.
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Ja	Samenwerking vormt de kern van Crossroads 1. Het project wordt uitgevoerd door medewerkers van verschillende bestaande organisaties.
Individuele aanpak op maat	Ja	De deelnemers van Crossroads 1 volgen een individueel programma en krijgen individuele begeleiding.
Betrekken van sociale omgeving	Ja	Crossroads 1 vindt plaats in de directe leefomgeving van de jongere. Er wordt gebruik gemaakt van een contextgerichte benadering, waarin het betrekken van de sociale omgeving veel aandacht krijgt.

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij het project Crossroads 1 is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam).

Matrix 3.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie (vervolg)

Fasering in de aanpak	Ja	Crossroads 1 is gaandeweg de uitvoering van het project gebruik gaan maken van een fasensysteem, om op die manier het traject van de deelnemers nader te structureren.
Kleinschaligheid	Ja	Het project Crossroads 1 vindt plaats in een kleinschalige setting.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van de evaluatie van de pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre Crossroads 1 invulling geeft aan deze kenmerken.

Hoofddoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 3.2 toont dat Crossroads 1 over deze beide werkzame kenmerken beschikt: het project duurt 6 tot 12 maanden en het bieden van discipline en structuur vormt een essentieel onderdeel van het project.

Matrix 3.2 Werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 1
Veel nadruk op discipline en structuur	Ja
Trajectduur minder dan 12 maanden	Ja

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 3.3) en lange termijn (matrix 3.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij Crossroads 1 sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Bij Crossroads 1 zijn al deze werkzame projectkenmerken aanwezig.

Matrix 3.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 1
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden Intensiteit van 12 uur per dag Expliciet aandacht voor context Scholingsaanbod Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja Ja Ja Ja Ja
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Nee
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 3.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 1
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja Ja Ja Ja Ja
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

4. CROSSROADS 2

In dit hoofdstuk komen de resultaten van het project Crossroads 2 (Tilburg) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van Crossroads 2. In paragraaf 4.2 komen de resultaten van de deelnemers van Crossroads 2 op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 4.3 wordt nagegaan in hoeverre Crossroads 2 invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

4.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

Crossroads 2 (*'Niet de afkomst maar de toekomst'*) is een project dat in het najaar van 2008 is gestart en dus pas later is aangesloten bij het onderzoek naar de pilotprojecten. Het project is bedoeld voor Marokkaanse jongeren in de leeftijd van 10 tot 15 jaar. De deelnemers volgen een traject van maximaal anderhalf jaar, waarin een individueel, ambulante programma wordt aangeboden, gericht op school, gezin en vrije tijd. De coaches zijn 24 uur per dag bereikbaar voor de deelnemers. Jongeren worden in principe op vrijwillige bij Crossroads 2 geplaatst: er wordt niet of nauwelijks gebruik gemaakt van dwang- of drangmiddelen.

In de begeleiding van de jongeren wordt gewerkt met een systeemgerichte en contextuele benadering. Gezin, school en vrije tijd worden intensief bij het project betrokken. Indien nodig kan gespecialiseerde hulpverlening worden ingeschakeld.

De werkwijze van Crossroads 2 is gebaseerd op theoretische modellen die worden toegepast binnen de organisatie waarvan het project onderdeel uitmaakt (Stichting Kompaan). Binnen deze organisatie wordt gewerkt met Intensieve Ambulante Gezinsbegeleiding (IAG), waarin de basisattitude richting de jongeren centraal staat (onder meer transparant werken, vasthoudendheid, afstemmen op mogelijk weerstand en het bespreekbaar kunnen maken van pijnlijke onderwerpen). Daarnaast vormen vraaggericht en competentiegericht werken belangrijke onderdelen van de methodiek.

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

4.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroommeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van Crossroads 2. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofdoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van Crossroads 2 worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 4.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van Crossroads 2 en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de acht jongeren van Crossroads 2 die in het onderzoek zijn opgenomen geen enkele jongere geen werk of scholing had in de zes maanden voor instroom in het project. Voor de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 13% (37 jongeren). Dit verschil is niet significant.²

Tabel 4.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	Crossroads 2 (n=8)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	0	0	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	8	100	240	87
Totaal	8	100	277	100

Uitstroom versus uitval

Van de zeven jongeren bij Crossroads 2 die in het onderzoek zijn opgenomen, is één jongere negatief uitgevallen uit het project (12%) (zie tabel 4.2). De zes jongeren (88%) die het project Crossroads 2 wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën, namelijk

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

jongeren die het project volledig hebben afgemaakt (één jongere, 14%) en jongeren die ten tijde van het afronden van het onderzoek (februari 2010) nog in het project zaten (zes jongeren, 86%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage uitstromers bij Crossroads 2 iets hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 88% en 81%. Dit verschil is niet significant. Bij uitsplitsing binnen de uitstromers, blijkt het percentage jongeren bij Crossroads 2 dat nog niet was uitgestroomd ten tijde van het afronden van het onderzoek met 86% significant hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep (17%). Het aantal jongeren dat het project positief heeft afgerond is daarentegen bij Crossroads 2 significant lager dan bij de totale onderzoeksgroep, namelijk 14% tegenover 65%. Dit verschil hangt samen met het feit dat het project Crossroads 2 pas later aan het onderzoek is toegevoegd en bovendien een relatief lange projectduur kent, waardoor veel deelnemers het project nog niet hadden afgerond ten tijde van het afronden van het onderzoek. Voor 17% van de jongeren uit de totale onderzoeksgroep (39 jongeren) geldt dat zij het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten. Bij Crossroads 2 behoort geen van de jongeren tot deze categorie.

Tabel 4.2 Uitstromingsituatie

	Crossroads 2 (n=8)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	7	88	224	81
<i>Project helemaal afgerond¹</i>	1	14	146	65
Voortijdige positieve uitval	-	-	39	17
<i>Nog niet uitgestroomd¹</i>	6	86	39	17
Negatieve uitval	1	12	53	19
Totaal	8	100	277	100

¹ Significant verschil tussen Crossroads 2 en totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en vervolgmeting gecombineerd.

Tabel 4.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van Crossroads 2 in vergelijking met de totale populatie. Van de zes jongeren van Crossroads 2 waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 83% (vijf jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage verschilt niet significant van het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%).

Wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijkt bij alle jongeren van Crossroads 2 die een verbetering hebben laten zien sprake te zijn van een verbetering van de schoolsituatie. Bij de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 68% (91 jongeren). De overige jongeren uit de totale onderzoeksgroep verbeteren op het gebied van werk, een combinatie van school en werk of stromen door naar een ander traject of instelling. Het feit dat deze andere typen van verbetering bij Crossroads 2 niet voorkomen, hangt waarschijnlijk samen met het feit dat de doelgroep van Crossroads jongeren van 10 tot 15 jaar betreft, voor wie verbetering in de schoolsituatie de belangrijkste doelstelling vormt.

Tabel 4.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	Crossroads 2 (n=6)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja	5	83	133	79
School	5	100	91	68
Werk	0	0	19	14
Ander traject of instelling	0	0	9	7
School en werk	0	0	14	11
Nee	1	17	36	21
Totaal	6	100	169	100

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 4.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van Crossroads 2 en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep.

De veranderingen die bij de deelnemers van Crossroads 2 op korte termijn hebben plaatsgevonden bij de verschillende subdoelen zijn vergelijkbaar met de gemiddelde resultaten bij de totale onderzoeksgroep. Wel kunnen enkele kleine (niet statistisch vast te stellen) verschillen worden opgemerkt. Zo scoren de deelnemers van Crossroads 2 bij de instroommeting met 8,7 hoger op gevoel van eigenwaarde dan de totale onderzoeksgroep (8,0), terwijl ze bij de uitstroommeting juist lager scoren dan de totale onderzoeksgroep: respectievelijk 7,8 en 8,2. Op het subdoel (zelf)discipline laten de deelnemers van Crossroads 2 een stijging zien van 6,8 naar 7,6. Deze stijging is sterker dan de stijging bij de totale onderzoeksgroep (van 7,0 naar 7,1). Tot slot blijken de deelnemers van Crossroads 2 ten tijde van de instroommeting met een score van 0,4 minder middelen te gebruiken dan de onderzoeksgroep als geheel (3,2). Dit verschil hangt waarschijnlijk samen met de relatieve jonge doelgroep van het project. Het middelengebruik van de deelnemers neemt tijdens het project nog verder af tot 0,0, terwijl het middelengebruik van de onderzoeksgroep als geheel nagenoeg gelijk blijft (3,3).

Tabel 4.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstroommeting)

	Crossroads 2 (n=5-6)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ¹	sd ²	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,2	0,7	8,6	0,9	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	8,7	1,2	7,8	1,9	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	6,8	1,5	7,6	1,2	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	6,3	0,9	6,3	1,0	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	0,4	1,0	0,0	0,0	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen	1,1	1,6	0,8	0,7	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ m = gemiddelde; ² sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instroommeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn. Deze vervolgmetingen zijn een half jaar na uitstroom afgenomen bij de deelnemers van de projecten. Aangezien het project Crossroads 2 pas later aan het onderzoek is toegevoegd en bovendien een relatief lange projectduur kent, hebben in de onderzoeksperiode geen vervolgmetingen kunnen plaatsvinden bij deelnemers van Crossroads 2. Van dit project zijn daarom geen resultaten op langere termijn bekend.

4.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectenkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voor zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre Crossroads 2 invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 4.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre Crossroads 2 invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn in ieder geval drie elementen bij Crossroads 2 aanwezig, namelijk: een individuele aanpak op maat; het betrekken van de sociale omgeving; en kleinschaligheid. Twee van de zeven elementen komen ten dele terug bij Crossroads 2, namelijk een intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak en een integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken.

Matrix 4.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 2	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Deels	Crossroads 2 biedt een intensieve, ambulante aanpak gericht op school, gezin en vrije tijd. Er is geen sprake van een 12-uurs aanpak. Wel zijn coaches 24 per dag bereikbaar.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Nee	Crossroads 2 is gericht op het voorkomen van schooluitval en het zorgen voor een stabiele schoolsituatie. Het bieden van arbeidsgerelateerde werkzaamheden maakt daarvan geen onderdeel uit.

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij het project Crossroads 2 is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam).

Matrix 4.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie (vervolg)

Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Deels	Samenwerking vormt niet de kern van Crossroads 2. Wel worden gezin, school en vrije tijd intensief bij het project betrokken. Indien nodig kan gespecialiseerde hulpverlening worden ingeschakeld.
Individuele aanpak op maat	Ja	De deelnemers van Crossroads 2 volgen een individueel programma op maat.
Betrekken van sociale omgeving	Ja	Het betrekken van de sociale omgeving van de jongeren vormt een essentieel onderdeel van de aanpak van Crossroads 2.
Fasering in de aanpak	Nee	In de beschrijving van de aanpak van Crossroads 2 wordt niet expliciet gesproken over fasering.
Kleinschaligheid	Ja	Aan het project kunnen 15 jongeren deelnemen. Deze jongeren wordt individuele begeleiding geboden.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van het onderzoek pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre Crossroads 2 invulling geeft aan deze kenmerken.

Hoofddoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 4.2 toont dat Crossroads 2 aan geen van deze kenmerken voldoet. De duur van Crossroads 2 is over het algemeen langer dan 12 maanden, hetgeen langer is dan de uit het onderzoek gebleken werkzame projectduur. Daarnaast wordt het bieden van discipline en structuur bij Crossroads 2 niet genoemd als essentieel aandachtspunt in de aanpak.

Matrix 4.2 Werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 2
Veel nadruk op discipline en structuur	Nee
Trajectduur minder dan 12 maanden	Nee

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 4.3) en lange termijn (matrix 4.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij Crossroads 2 sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Bij Crossroads 2 zijn drie van deze werkzame projectkenmerken aanwezig, namelijk expliciete aandacht voor de context, het bieden van een project binnen de eigen leefomgeving van de jongere en het werken met een theoretische onderbouwing.

Matrix 4.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 2
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden Intensiteit van 12 uur per dag Expliciet aandacht voor context Scholingsaanbod Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Ja Nee Nee
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Nee
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Nee
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 4.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Crossroads 2
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja Ja Nee Nee Nee
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Nee
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

5. DE NIEUWE KANS

In dit hoofdstuk komen de resultaten van het project De Nieuwe Kans (Rotterdam) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van De Nieuwe Kans. In paragraaf 5.2 komen de resultaten van de deelnemers van De Nieuwe Kans op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 5.3 wordt nagegaan in hoeverre De Nieuwe Kans invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

5.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

De Nieuwe Kans is een project voor jongeren die langdurig niet naar school zijn geweest of niet hebben gewerkt. Het project vormt het sluitstuk van de zorg: het is bedoeld voor jongeren die nergens anders terecht kunnen. Indien mogelijk en nodig wordt gebruik gemaakt van dwang- of drang bij het plaatsen en begeleiden van deelnemers. Het project kent een gefaseerd programma, waarbij de eerste fase van het traject wordt gevormd door de werving van de jongeren. In deze fase is veel aandacht voor het opbouwen van een vertrouwensband.

De begeleiding binnen het project is op maat, waardoor de invulling van het traject sterk wisselt per persoon. Deelnemers kunnen binnen het project zowel ambulante begeleiding als individuele training en groepstraining krijgen. Jongeren die deelnemen aan groepsactiviteiten zijn over het algemeen vier dagen in de week overdag in het pand van de Nieuwe Kans aanwezig. Binnen het project krijgen jongeren de mogelijkheid tot het behalen van (branche)certificaten, zoals een Veiligheidscertificaat (VCA) of Bedrijfshulpverlening (BHV). De duur van het project verschilt per deelnemer, maar is gemiddeld een jaar. Nazorg vormt een integraal onderdeel van het programma.

De methodiek van De Nieuwe Kans is gebaseerd op een vooraf vastgesteld theoretisch kader. De principes van het Assertive Community Treatment (ACT) vormen hierin een belangrijke basis. Deze methode omvat een aantal essentiële componenten, waaronder het aanbieden van

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

diensten in de lokale gemeenschap, het intensief en outreachend werken met behulp van huisbezoeken en continuïteit in het team. Binnen de methodiek is veel aandacht voor de context van de deelnemer.

In de begeleiding van de jongeren wordt gewerkt met een multidisciplinair team, waarvoor een consortium is gevormd van betrokken organisaties. Met organisaties die niet in het consortium zijn vertegenwoordigd, zijn samenwerkingsafspraken gemaakt. De samenwerking tussen de verschillende netwerkpartijen rond de jongeren behoort tot de kern van de aanpak.

5.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroommeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van De Nieuwe Kans. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen. Vervolgens komen de resultaten van de jongeren op het hoofdoel en de subdoelen aan de orde. De resultaten van de deelnemers van De Nieuwe Kans worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 5.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van De Nieuwe Kans en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 19 jongeren van De Nieuwe Kans die in het onderzoek zijn opgenomen elf jongeren (58%) geen werk of scholing hadden in de zes maanden voor instroom in het project. Voor de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 13% (37 jongeren). Het aantal jongeren dat tot de beoogde doelgroep behoort is daarmee bij De Nieuwe Kans significant hoger dan bij de totale onderzoeksgroep. Dit verschil hangt mogelijk samen met de outreachende werkwijze van De Nieuwe Kans, waarbij veel aandacht is voor en energie wordt gestoken in het benaderen van deze doelgroep.

Tabel 5.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	De Nieuwe Kans (n=19)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom ¹	11	58	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	8	42	240	87
Totaal	19	100	277	100

¹ Significant verschil tussen de deelnemers van De Nieuwe Kans en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$

Uitstroom versus uitval

Van de 19 jongeren bij De Nieuwe Kans die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn 3 jongeren (16%) negatief uitgevallen uit het project (zie tabel 5.2). De 16 jongeren (84%) die het project wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën, namelijk jongeren die het project volledig hebben afgemaakt (12 jongere, 75%) en jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (4 jongeren, 25%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage uitstromers bij De Nieuwe Kans iets hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 84% en 81%. Dit verschil is niet significant.²

Bij uitsplitsing binnen de uitstromers, blijkt de percentage jongeren bij De Nieuwe Kans dat het project helemaal heeft afgerond (75%) en het percentage dat het project voortijdig positief heeft afgesloten (25%) iets hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (respectievelijk 65% en 17%). Deze verschillen zijn niet significant. Voor geen van de deelnemers van De Nieuwe Kans die in het onderzoek zijn opgenomen geldt dat zij nog niet waren uitgestroomd ten tijde van het afronden van het onderzoek, terwijl dit in de totale onderzoeksgroep voor 17% van de jongeren geldt.

Tabel 5.2 Uitstroomsituatie

	De Nieuwe Kans (n=19)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	16	84	224	81
Project helemaal afgerond	12	75	146	65
Voortijdige positieve uitval	4	25	39	17
Nog niet uitgestroomd ¹	-	-	39	17
Negatieve uitval	3	16	53	19
Totaal	19	100	277	100

¹ Significant verschil tussen de deelnemers van De Nieuwe Kans en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmeting gecombineerd.

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

Tabel 5.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van De Nieuwe Kans in vergelijking met de totale populatie. Van de 12 jongeren van De Nieuwe Kans waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 58% (7 jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage is lager dan het percentage bij de totale onderzoeksgroep (79%). Dit verschil is niet significant.³

Wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijken de resultaten van de deelnemers van De Nieuwe Kans vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Van de zeven deelnemers van De Nieuwe Kans die een verbetering hebben laten zien op het hoofddoel, is bij vier jongeren (57%) sprake van verbetering in de schoolsituatie. Bij de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 68% (91 jongeren). Van de overige drie jongeren bij De Nieuwe Kans die een verbetering hebben getoond op het hoofddoel heeft één jongere (14%) verbetering doorgemaakt op het gebied van school en één jongere zowel op het terrein van school als op het terrein van werk. Voor één jongere geldt dat hij/zij is doorgestroomd naar een ander traject. Deze verdeling is vergelijkbaar met de verdeling bij de totale onderzoeksgroep.

Tabel 5.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	De Nieuwe Kans (n=12)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja	7	58	133	79
School	4	57	91	68
Werk	1	14	19	14
Ander traject of instelling	1	14	9	7
School en werk	1	14	14	11
Nee	5	42	36	21
Totaal	12	100	169	100

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 5.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van De Nieuwe Kans en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep.

De veranderingen die bij de deelnemers van De Nieuwe Kans op korte termijn hebben plaatsgevonden bij de verschillende subdoelen zijn vergelijkbaar met de gemiddelde resultaten bij de totale onderzoeksgroep. Wel kunnen enkele kleine (niet statistisch vast te stellen) verschillen worden opgemerkt. Zo scoren de deelnemers van De Nieuwe Kans bij instroom met een score van 8,1 iets lager op motivatie dan de totale onderzoeksgroep (8,3), terwijl bij uitstroom de score van de deelnemers van De Nieuwe Kans op motivatie juist iets hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep: respectievelijk 8,6 en 8,5. Het middelengebruik van de deelnemers van De Nieuwe Kans is bij instroom lager dan bij de totale onderzoeksgroep,

namelijk 2,1 tegenover 3,2. Voor beide groepen geldt dat het middelengebruik gedurende het project licht toeneemt. Het aantal strafbare gedragingen neemt daarentegen bij beide groepen af.

Tabel 5.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstroombmeting)

	De Nieuwe Kans (n=6-8)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ¹	sd ²	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,1	0,6	8,6	0,7	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	7,4	0,8	7,6	1,8	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	6,8	1,2	6,9	1,8	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	6,1	0,6	6,0	1,1	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	2,1	2,2	2,5	2,5	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen	1,1	2,1	0,2	0,4	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ m = gemiddelde; ² sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instroombmeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 5.5). Evenals op korte termijn zijn ook de veranderingen op langere termijn bij de deelnemers van De Nieuwe Kans vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Wel kunnen ook hier enkele (niet statistisch te onderbouwen) verschillen worden opgemerkt. Zo is het gevoel van de eigenwaarde van de deelnemers van De Nieuwe Kans bij instroom met een score van 7,2 lager dan bij de totale onderzoeksgroep (8,0). Bij de deelnemers van De Nieuwe Kans stijgt het gevoel van eigenwaarde naar 8,3, nagenoeg dezelfde score als de totale onderzoeksgroep (8,4). Ook de motivatie van de deelnemers stijgt bij de deelnemers van De Nieuwe Kans sterker dan bij de totale onderzoeksgroep: de deelnemers van De Nieuwe Kans scoren bij instroom 8,0 en bij de vervolgmeting 8,7, terwijl de totale onderzoeksgroep stijgt van 8,1 naar 8,5.

Tabel 5.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgmeting)

	De Nieuwe Kans (n=8-10)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,0	0,6	8,7	0,9	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	7,2	1,2	8,3	1,7	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	6,8	1,2	7,2	1,2	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden	6,3	0,8	6,7	1,0	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	2,8	3,4	3,4	4,0	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	1,4	2,2	0,3	0,6	1,7	1,9	0,5	1,0

5.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voren zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre De Nieuwe Kans invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 5.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre De Nieuwe Kans invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn in ieder geval vijf elementen bij De Nieuwe Kans aanwezig, waaronder: een integrale aanpak; een individuele aanpak op maat; en fasering. Twee van de zeven elementen komen ten dele terug bij De Nieuwe Kans, namelijk een intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak en het bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde vaardigheden.

Matrix 5.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij De Nieuwe Kans	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Deels	De Nieuwe Kans biedt een intensieve, geïntegreerde aanpak. Er is geen sprake van een voorziening waar de deelnemers 12 uur per dag verblijven.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Deels	Het bieden van arbeidsgerelateerde werkzaamheden behoort niet tot de kern van de aanpak bij De Nieuwe Kans. Wel wordt deelnemers de mogelijkheid geboden arbeidsgerelateerde certificaten te behalen.
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Ja	Samenwerking met verschillende netwerkpartijen behoort tot de kern van de aanpak bij De Nieuwe Kans.
Individuele aanpak op maat	Ja	De deelnemers van De Nieuwe Kans volgen een individueel programma op maat, wat kan bestaan uit individuele begeleiding en groepstrainingen.
Betrekken van sociale omgeving	Ja	De Nieuwe Kans werkt met een outreachende benadering (ACT), waarbij expliciet aandacht is voor de context van de deelnemer.
Fasering in de aanpak	Ja	In het traject van De Nieuwe Kans worden verschillende fasen onderscheiden, gebaseerd op de verschillende stadia van gedragsverandering.
Kleinschaligheid	Ja	De Nieuwe Kans vindt plaats in een kleinschalige setting.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van het onderzoek pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre De Nieuwe Kans invulling geeft aan deze kenmerken.

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij het project De Nieuwe Kans is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam).

Hoofdoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofdoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meest te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 5.2 toont in hoeverre De Nieuwe Kans aan deze kenmerken voldoet. De duur van De Nieuwe Kans is gemiddeld circa 12 maanden, afgestemd op de individuele behoefte van de deelnemer, waarmee ten dele aan het criterium van korter dan 12 maanden wordt voldaan. Het tweede werkzame mechanisme, namelijk nadrukkelijk bieden van discipline en structuur, wordt bij De Nieuwe Kans niet genoemd als essentieel aandachtspunt in de aanpak.

Matrix 5.2 Werkzame kenmerken hoofdoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij De Nieuwe Kans
Veel nadruk op discipline en structuur	Nee
Trajectduur minder dan 12 maanden	Deels

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 5.3) en lange termijn (matrix 5.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij De Nieuwe Kans sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Bij De Nieuwe Kans zijn zes van deze werkzame projectkenmerken aanwezig, waaronder expliciete aandacht voor de context, het bieden van een project binnen de eigen leefomgeving van de jongere, het toepassen van dwang en drang en het werken met een theoretische onderbouwing.

Matrix 5.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij De Nieuwe Kans
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden Intensiteit van 12 uur per dag Expliciet aandacht voor context Scholingsaanbod ⁴ Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Ja Nee Ja
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Nee
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 5.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij De Nieuwe Kans
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja Ja Ja Ja Ja
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

⁴ Met scholingsaanbod wordt bedoeld het aanbieden van de mogelijkheid tot het behalen van een diploma voor VMBO, HAVO, VWO of MBO.

6. DE UITDAGING

In dit hoofdstuk komen de resultaten van de Uitdaging (Soesterberg) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van de Uitdaging. In paragraaf 6.2 komen de resultaten van de deelnemers van de Uitdaging op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 6.3 wordt nagegaan in hoeverre de Uitdaging invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

6.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

Het project De Uitdaging is bedoeld voor jongeren van 17 tot 23 jaar die niet naar school gaan en niet werken. De deelnemers volgen een traject van drie maanden in een militaire omgeving, waarbij ze van maandag tot en met vrijdag op de legerbasis verblijven en in het weekend naar huis gaan. Jongeren kunnen op vrijwillige basis deelnemen aan de Uitdaging, maar ook kan er bij plaatsing sprake zijn van dwang vanuit bijvoorbeeld reclassering. De toeleiding naar het project en de nazorg na afloop van het project wordt uitgevoerd door (hulpverlenende instanties in) de gemeente waar de jongere woonachtig is (voornamelijk Den Haag en Amsterdam). Deze gemeenten onderhouden gedurende het traject intensief contact met het project over de voortgang van de deelnemers.

De rode draad in de opleiding wordt gevormd door sport, het bijbrengen van waarden en normen, discipline, structuur, sociale vaardigheden en leren samenwerken. Het grootste deel van het programma vindt plaats in groepsverband, waarbij deelnemers gezamenlijk werken aan opdrachten, onder begeleiding van de instructeurs. Daarnaast heeft iedere deelnemer een eigen mentor, met wie de vooruitgang op de persoonlijke doelen van de deelnemer kan worden besproken. Gedurende de opleiding wordt een aantal cursussen aangeboden, waaronder BHV (bedrijfs hulpverlening) en VCA (veiligheidscertificaat algemeen).

De theoretische achtergrond van de aanpak van de Uitdaging was bij aanvang van het project niet schriftelijk vastgelegd. Gedurende de evaluatie is de achterliggende visie van de aanpak op

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

verzoek van de onderzoekers nader geëxpliciteerd. In 2009/2010 is de Uitdaging gebruik gaan maken van een competentiegerichte benadering, waarin zij samenwerking hebben gezocht met het bureau Coast.

6.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstrooimeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van de Uitdaging. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofddoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van de Uitdaging worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 6.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van de Uitdaging en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 58 jongeren van de Uitdaging die in het onderzoek zijn opgenomen zeven jongeren (12%) geen werk of scholing hadden in de zes maanden voor instroom in het project. Dit percentage is vergelijkbaar met het percentage in de totale onderzoeksgroep (13%).

Tabel 6.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	De Uitdaging (n=58)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	7	12	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	51	88	240	87
Totaal	58	100	277	100

Uitstroom versus uitval

Van de 58 jongeren bij de Uitdaging die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn 13 jongeren negatief uitgevallen uit het project (22%) (zie tabel 6.2). De overige 45 jongeren (78%) hebben het project volledig afgerond. Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage negatieve uitvallers bij de Uitdaging iets hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 22% en 19%. Dit verschil is niet significant.²

Bij de totale onderzoeksgroep kunnen de jongeren die het project positief hebben beëindigd worden onderverdeeld in drie categorieën, namelijk: jongeren die het project volledig hebben afgerond (65%); jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben beëindigd (17%); en jongeren die ten tijde van de afronding van het onderzoek (februari 2010) nog in het project zaten (17%). Bij de Uitdaging vallen alle 45 jongeren die het project positief hebben beëindigd in de eerste categorie: zij hebben het project volledig afgerond. Het percentage jongeren dat het project volledig heeft doorlopen is daarmee bij de Uitdaging significant hoger dan gemiddeld, terwijl het aantal jongeren dat het project voortijdig positief heeft beëindigd en het percentage jongeren dat nog niet is uitgestroomd bij de Uitdaging significant lager is dan gemiddeld. Dit hangt waarschijnlijk samen met de opzet en de relatief korte projectduur van het de Uitdaging.

Tabel 6.2 Uitstroomsituatie

	De Uitdaging (n=58)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	45	78	224	81
Project helemaal afgerond ¹	45	100	146	65
Voortijdige positieve uitval ¹	0	0	39	17
Nog niet uitgestroomd ¹	0	0	39	17
Negatieve uitval	13	22	53	19
Totaal	58	100	277	100

¹ Significant verschil tussen de Uitdaging en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmeting gecombineerd.

Tabel 6.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van de Uitdaging in vergelijking met de totale populatie. Van de 34 jongeren van de Uitdaging waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 74% (25 jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage verschilt niet significant van het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%).

Wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijken de resultaten van de Uitdaging op een aantal punten te verschillen van de totale onderzoeksgroep. Van de 25 jongeren bij de Uitdaging die een verbetering laten zien is er bij 13 jongeren (52%) sprake van

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

een verbetering in de schoolsituatie, hetgeen lager is dan bij de totale onderzoeksgroep (68%) (dit verschil is niet significant). Het percentage jongeren dat een verbetering laat zien in de werksituatie is bij de Uitdaging daarentegen met 40% (10 jongeren) significant hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (14%). Dit verschil kan mogelijk worden verklaard door de leeftijdscategorie van de doelgroep van de Uitdaging (17 tot 23 jaar): het grootste deel van deze doelgroep is niet meer leerplichtig. Voor twee deelnemers (8%) van De Uitdaging geldt dat een verbetering heeft plaatsgevonden in de school- én werksituatie. Dit percentage is vergelijkbaar met het percentage in de totale onderzoeksgroep (11%). Bij de totale onderzoeksgroep stromen 9 jongeren (7%) door naar een ander traject of instelling. Bij de deelnemers van de Uitdaging die in het onderzoek zijn opgenomen komt dit niet voor.

Tabel 6.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	De Uitdaging (n=34)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja	25	74	133	79
School	13	52	91	68
Werk ¹	10	40	19	14
Ander traject of instelling	0	0	9	7
School en werk	2	8	14	11
Nee	9	26	36	21
Totaal	34	100	169	100

¹ Significant verschil tussen de Uitdaging en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 6.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van de Uitdaging en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep. De veranderingen die bij de deelnemers van de Uitdaging op korte hebben plaatsgevonden hebben over het algemeen dezelfde richting als de gemiddelde resultaten bij de totale onderzoeksgroep. Zo stijgt de motivatie van de deelnemers van de Uitdaging van 8,2 bij instroom naar 8,5 bij uitstroom en bij de totale onderzoeksgroep van 8,3 naar 8,5. Op gevoel van eigenwaarde scoren de deelnemers van de Uitdaging bij instroom met 7,8 iets lager dan de totale onderzoeksgroep (8,0), terwijl de score bij uitstroom bij de deelnemers van De Uitdaging met 8,5 juist hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep (8,2). Ook op het subdoel (zelf)discipline scoren de deelnemers van de Uitdaging aanvankelijk lager dan de totale onderzoeksgroep (respectievelijk 6,8 en 7,0), terwijl de deelnemers bij uitstroom juist hoger scoren: 7,4 bij de Uitdaging en 7,1 bij de totale onderzoeksgroep. Deze verschillen zijn niet significant.

Het middelengebruik van de deelnemers van de Uitdaging is bij instroom in het project met 3,4 iets hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (3,2). Bij het de Uitdaging daalt dit

middelengebruik gedurende het projecten naar 3,0, terwijl bij de totale onderzoeksgroep sprake is van een lichte stijging naar 3,3. Ook dit verschil kan niet statistisch worden onderbouwd.

Tabel 6.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstroombetaling)

	De Uitdaging (n=22-31)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ¹	sd ²	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,2	0,6	8,5	0,8	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	7,8	1,7	8,5	1,5	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	6,8	1,4	7,4	1,4	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	6,2	0,8	6,5	0,7	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	3,4	3,1	3,0	3,0	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen	1,3	1,7	0,4	1,0	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ m = gemiddelde; ² sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instroombetaling en de vervolgbetaling met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 6.5). Ook op lange termijn blijken de veranderingen bij de deelnemers van de Uitdaging vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Wel doen zich enkele (niet statistisch te onderbouwen) verschillen voor. Zo is het gevoel van eigenwaarde van deelnemers van de Uitdaging bij instroom met 7,5 lager dan bij de totale onderzoeksgroep (8,0). Op het moment van de vervolgbetaling hebben de deelnemers van de Uitdaging deze achterstand vrijwel volledig ingelopen: 8,3 tegenover 8,4. Ook op het gebied van sociale vaardigheden is de score van de deelnemers aanvankelijk lager (6,1 tegenover 6,4), terwijl de score van de deelnemers van de Uitdaging op het moment van de vervolgbetaling gelijk is aan de totale onderzoeksgroep (6,5).

Het middelengebruik van de deelnemers van de Uitdaging is bij instroom met 4,0 iets hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (3,5). Dit middelengebruik daalt bij de deelnemers naar 3,5, terwijl bij de totale onderzoeksgroep juist sprake is van een stijging naar 4,2.

Tabel 6.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgbetaling)

	De Uitdaging (n=10-22)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,2	0,8	8,5	0,9	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	7,5	2,2	8,3	1,6	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	6,7	1,2	7,6	1,7	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden	6,1	0,7	6,5	0,7	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	4,0	3,2	3,5	3,2	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	1,3	1,9	0,3	0,6	1,7	1,9	0,5	1,0

6.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectenkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voren zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre de Uitdaging invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 6.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre de Uitdaging invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn twee elementen bij de Uitdaging in ieder geval aanwezig, namelijk het bieden van een integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken en kleinschaligheid. Daarnaast komt een aantal elementen gedeeltelijk terug in de aanpak van de Uitdaging, waaronder: het bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden; het bieden van een integrale aanpak, waarbinnen verschillende partijen samenwerken; en een het bieden van een individuele aanpak op maat.

Matrix 6.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij de Uitdaging	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Deels	De Uitdaging biedt een intensieve 24-uurs aanpak.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Deels	Een groot deel van het programma bestaat uit concrete opdrachten/werkzaamheden. Het gaat daarbij niet per definitie om arbeidsgerelateerde werkzaamheden, maar wel om het aanleren van werknemersvaardigheden
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Ja	Door de Uitdaging wordt intensief samengewerkt met de gemeenten waar de jongeren woonachtig zijn.
Individuele aanpak op maat	Deels	Het grootste deel van het programma vindt plaats in groepsverband, waarbij deelnemers wel aan hun persoonlijke doelen kunnen werken.
Betrekken van sociale omgeving	Deels	De Uitdaging vindt plaats buiten de directe sociale omgeving van de deelnemers. Wel worden via de gemeente contacten met het thuisfront van de deelnemers onderhouden.
Fasering in de aanpak	Nee	In de beschrijving van de aanpak van de Uitdaging wordt niet expliciet gesproken over fasering.
Kleinschaligheid	Ja	Iedere lichting heeft maximaal 30 deelnemers, die gedurende het traject in twee groepen worden gesplitst.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van de evaluatie van de pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectenkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre de Uitdaging invulling geeft aan deze kenmerken.

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij de Uitdaging is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAL, Groningen- Rotterdam).

Hoofdoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 6.2 toont dat de Uitdaging over deze beide werkzame kenmerken beschikt: het project duurt drie maanden en het bieden van discipline en structuur vormt een essentieel onderdeel van het project.

Matrix 6.2 Werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij de Uitdaging
Veel nadruk op discipline en structuur	Ja
Trajectduur minder dan 12 maanden	Ja

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 6.3) en lange termijn (matrix 6.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij de Uitdaging sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Vier van deze kenmerken zijn bij de Uitdaging aanwezig, waaronder het toepassen van dwang en drang en het bieden van een project buiten de eigen omgeving van de deelnemer.

Matrix 6.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij de Uitdaging
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden Intensiteit van 12 uur per dag Expliciet aandacht voor context Scholingsaanbod ⁴ Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Nee Nee Ja
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Ja
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde (zelf)discipline	Geen	

⁴ Met scholingsaanbod wordt bedoeld het aanbieden van de mogelijkheid tot het behalen van een diploma voor VMBO, HAVO, VWO of MBO.

Matrix 6.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij de Uitdaging
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Ja Ja Ja
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

7. EDUCATIEF CENTRUM

In dit hoofdstuk komen de resultaten van het Educatief Centrum (Rotterdam) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van het Educatief Centrum. In paragraaf 7.2 komen de resultaten van de deelnemers van het Educatief Centrum op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 7.3 wordt nagegaan in hoeverre het Educatief Centrum invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

7.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

Het Educatief Centrum is een project voor jongeren van 12 tot 20 jaar die geen reële kans lijken te hebben op terugkeer naar het regulier onderwijs. Jongeren tussen de 12 en 15 jaar worden geplaatst in de zogenoemde zorg-instroomklas, terwijl jongeren van 16 jaar en ouder in het leerwerkbedrijf worden geplaatst. Het leerwerkbedrijf omvat zeven leerwerkplekken, waar de jongeren de mogelijkheid wordt geboden werk-, woon- en gedragsgerelateerde vaardigheden aan te leren. Jongeren kunnen zowel op vrijwillige basis als met drang of dwang bij het Educatief Centrum worden geplaatst.

De duur van het project varieert van 12 tot 24 maanden. De deelnemers zijn vijf dagen per week van 08.00 tot 17.00 uur aanwezig op het terrein van het Educatief Centrum. Het grootste deel van het programma vindt plaats in groepsverband, waarbij deelnemers wel aan hun eigen taak en persoonlijke doelen werken. Het doel van het project is om de jongeren door middel van deelcertificaten en branchecertificaten een kans te bieden op de arbeidsmarkt. In sommige gevallen kunnen jongeren na afronding van het project terugkeren naar het voorgezet onderwijs of doorstromen naar een MBO-opleiding. Na uitstroom wordt de deelnemers een nazorgprogramma geboden.

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

Het theoretisch kader waarop de aanpak van het Educatief Centrum is gebaseerd is gaandeweg het project op verzoek van de onderzoekers schriftelijk vastgelegd. Drie modellen worden als basis genoemd, namelijk: het Restorative Practice model (herstelrecht); oplossingsgerichte methodiek; en ervaren leren. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van sociale vaardigheidstraining volgens het programma Leefstijl en het programma EQUIP.

7.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroommeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van het Educatief Centrum. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofddoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van het Educatief Centrum worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 7.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van het Educatief Centrum en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 36 jongeren van het Educatief Centrum die in het onderzoek zijn opgenomen zeven jongeren (19%) geen werk of scholing hadden in de zes maanden voor instroom in het project. Voor de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 13% (37 jongeren). Dit verschil is niet significant.²

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

Tabel 7.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	Educatief Centrum (n=36)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	7	19	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	29	81	240	87
Totaal	36	100	277	100

Uitstroom versus uitval

Van de 36 jongeren bij het Educatief Centrum die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn vier jongeren negatief uitgevallen uit het project (11%) (zie tabel 7.2). De 32 jongeren (89%) die het Educatief Centrum wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën, namelijk: jongeren die het project volledig hebben afgemaakt (16 jongeren, 50%); jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (9 jongeren, 28%); en jongeren die ten tijde van het afronden van het onderzoek (februari 2010) nog in het project zaten (7 jongeren, 22%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage uitstromers bij het Educatief Centrum hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 89% en 81%. Dit verschil is niet significant. Bij uitsplitsing binnen de groep uitstromers blijkt dat het percentage jongeren bij het Educatief Centrum dat het project helemaal heeft afgerond met 50% lager is dan bij de totale onderzoeksgroep (65%). Het percentage jongeren dat het project niet volledig afrondt, maar wel positief beëindigt en het percentage jongeren dat nog niet was uitgestroomd ten tijde van het afronden van het onderzoek is bij het Educatief Centrum iets hoger dan bij de totale onderzoeksgroep: bij het Educatief Centrum gaat het om respectievelijk 28% en 22%, bij de totale onderzoeksgroep gaat het in beide gevallen om 17%. Ook deze verschillen zijn niet significant.

Tabel 7.2 Uitstroomsituatie

	Educatief Centrum (n=36)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	32	89	224	81
Project helemaal afgerond	16	50	146	65
Voortijdige positieve uitval	9	28	39	17
Nog niet uitgestroomd	7	22	39	17
Negatieve uitval	4	11	53	19
Totaal	36	100	277	100

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmeting gecombineerd.

Tabel 7.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van het Educatief Centrum in vergelijking met de totale populatie. Van de 17 jongeren van het Educatief Centrum waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 59% (10 jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage is significant lager dan het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%).

Wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijken de resultaten van het Educatief Centrum vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Van de 10 jongeren bij het Educatief Centrum die een verbetering laten zien is er bij zeven jongeren (70%) sprake van een verbetering in de schoolsituatie. Bij de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 68%. Het percentage jongeren dat een verbetering laat zien in de werksituatie is bij het Educatief Centrum iets lager dan bij de onderzoeksgroep als geheel (10% tegenover 14%), terwijl het percentage jongeren dat is doorgestroomd naar een ander traject bij het Educatief Centrum juist hoger is (20% tegenover 7%). Bij de totale onderzoeksgroep laten 14 jongeren (11%) een verbetering zien in de school- én in de werksituatie. Bij het Educatief Centrum geldt dit voor geen van de jongeren. Deze verschillen kunnen niet statistisch worden onderbouwd.

Tabel 7.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	Educatief Centrum (n=17)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja ¹	10	59	133	79
School	7	70	91	68
Werk	1	10	19	14
Ander traject of instelling	2	20	9	7
School en werk	0	0	14	11
Nee	7	41	36	21
Totaal	17	100	169	100

¹ Significants verschil tussen het Educatief Centrum en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 7.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van het Educatief Centrum en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep.

De veranderingen die op korte termijn bij de deelnemers van het Educatief Centrum hebben plaatsgevonden verschillen op een aantal punten van de gemiddelde resultaten van de totale onderzoeksgroep. Zo scoren de deelnemers van het Educatief Centrum op het subdoel motivatie bij instroom vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep (respectievelijk 8,4 en 8,3). Bij de deelnemers van het Educatief Centrum daalt deze score gedurende het project naar 7,9, terwijl de score op motivatie bij de totale onderzoeksgroep juist toeneemt naar 8,5. Dit verschil is significant. Ook op het gebied van middelengebruik doen zich op het eerste gezicht significante verschillen voor: gedurende het project stijgt het middelengebruik van de deelnemers van het Educatief Centrum van 0,7 naar 2,9. Deze stijging is significant hoger dan de stijging bij de totale onderzoeksgroep (3,2 naar 3,3). De instroomscores van beide groep zijn met 0,7 tegenover 3,2 significant verschillend. Wanneer gecorrigeerd wordt voor dit verschil in beginscore vervalt het significante verschil in de stijging van het middelengebruik.

Bij de overige subdoelen doen zich kleinere (niet significant te onderbouwen) verschillen voor. Het gevoel van eigenwaarde daalt bij de deelnemers van het Educatief Centrum gedurende het project naar van 9,4 naar 8,7, terwijl het bij de totale onderzoeksgroep juist stijgt (van 8,0 naar 8,2). Dezelfde tendens is zichtbaar bij het subdoel (zelf)discipline: de score van de deelnemers van het Educatief Centrum op (zelf)discipline is bij instroom met 7,3 hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (7,0), maar daalt gedurende het project naar 6,9, terwijl de score bij de totale onderzoeksgroep stijgt naar 7,1.

Tabel 7.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstrooimeting)

	Educatief Centrum (n=5-7)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ³	sd ⁴	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie ¹	8,4	0,2	7,9	0,3	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	9,4	0,7	8,7	1,3	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	7,3	1,1	6,9	1,4	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	5,6	1,2	6,0	0,8	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik ⁽²⁾	0,7	1,9	2,9	3,0	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen	0,4	0,7	0,1	0,3	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ Significant verschil tussen de verschilscores bij het Educatief Centrum en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

⁽²⁾ Significant verschil tussen de verschilscores bij het Educatief Centrum en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$. Deze significantie vervalt wanneer gecorrigeerd wordt voor het verschil in de scores op de instrooimeting.

³ m = gemiddelde; ⁴ sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instrooimeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 7.5). De veranderingen die op langere termijn hebben plaatsgevonden bij de deelnemers van het Educatief Centrum zijn vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Wel doen zich enkele (niet statistisch te onderbouwen) verschillen voor. De daling van de score op het subdoel strafbare gedraging is bij het Educatief Centrum minder sterk dan bij de totale onderzoeksgroep: bij het Educatief Centrum daalt de score op strafbare gedragingen van 1,7 naar 1,1, terwijl deze score bij de totale onderzoeksgroep daalt van 1,7 naar 0,5. De score van de deelnemers van het Educatief Centrum op het subdoel sociale vaardigheden is aanvankelijk met 6,2 iets lager dan bij de totale onderzoeksgroep (6,4). Bij de vervolgmeting is de score van de deelnemers van het Educatief Centrum gestegen naar 6,5, hetgeen gelijk is aan de score van de totale onderzoeksgroep op de vervolgmeting. Het middelengebruik van de deelnemers van het Educatief Centrum is met een score van 3,1 bij instroom iets lager dan bij de totale onderzoeksgroep (3,5). Het middelengebruik van de deelnemers van het Educatief stijgt vervolgens sterker dan bij de totale onderzoeksgroep, waardoor zij bij de vervolgmeting hoger scoren dan de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 4,4 en 4,2. Op het subdoel gevoel van eigenwaarde scoren de deelnemers van het Educatief Centrum bij instroom vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep (7,9 en 8,0). Bij het Educatief Centrum daalt dit in de vervolgmeting naar 7,9, terwijl bij de totale onderzoeksgroep sprake is van een stijging naar 8,4.

Tabel 7.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgmeting)

	Educatief Centrum (n=5-12)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	7,9	0,7	8,3	0,9	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	7,9	2,1	7,8	1,1	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	6,6	1,4	7,1	1,1	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden	6,2	0,9	6,5	0,5	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	3,1	2,4	4,4	3,4	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	1,7	2,0	1,1	1,5	1,7	1,9	0,5	1,0

7.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectenkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voor zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre het Educatief Centrum invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 7.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre het Educatief Centrum invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn drie elementen bij het Educatief Centrum aanwezig, namelijk: het bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden; fasering in de aanpak; en kleinschaligheid. Daarnaast komt een aantal elementen gedeeltelijk terug in de aanpak van het Educatief Centrum, waaronder een individuele aanpak op maat en het betrekken van de sociale omgeving.

Matrix 7.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het Educatief Centrum	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Deels	Het Educatief Centrum biedt een geïntegreerde aanpak, gericht op werk-, woon- en gedragsgerelateerde vaardigheden. Er is geen sprake van een 12-uursvoorziening.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Ja	In de verschillende leerwerkbedrijven van het Educatief Centrum worden door de deelnemers concrete, arbeidsgerelateerde werkzaamheden uitgevoerd, vaak in opdracht van een externe opdrachtgever.
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Deels	Samenwerking vormt niet de kern van het Educatief Centrum. Wel zijn er verschillende contacten en afspraken met verwijzers en gespecialiseerde hulpverlening.
Individuele aanpak op maat	Deels	Het grootste deel van het programma vindt plaats in groepsverband, waarbij deelnemers wel aan hun eigen taak en persoonlijke doelen werken.

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij het Educatief Centrum is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam).

Matrix 7.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie (vervolg)

Betrekken van sociale omgeving	Deels	Het betrekken van de context van de deelnemers wordt niet omschreven als kern van de aanpak van het Educatief Centrum. Wel vindt het project plaats in de directe omgeving van de jongeren en wordt geprobeerd ouders bij het project te betrekken.
Fasering in de aanpak	Ja	Bij het Educatief Centrum wordt gebruik gemaakt van fasering gekoppeld aan een puntensysteem. Het project is gaandeweg de uitvoering van het project gebruik gaan maken van dit fasensysteem, om op die manier het traject van de deelnemers nader te structureren.
Kleinschaligheid	Ja	Het Educatief Centrum vindt plaats in een kleinschalige setting.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van de evaluatie van de pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre het Educatief Centrum invulling geeft aan deze kenmerken.

Hoofddoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 7.2 wordt aangegeven in hoeverre het Educatief Centrum invulling geeft aan deze werkzame kenmerken. Voor het Educatief Centrum geldt dat in de projectaanpak weliswaar aandacht is voor discipline en structuur, maar in mindere mate dan de projecten waarbij dit als succesvol kenmerken naar voren is gekomen. De duur van het project is 12 tot 24 maanden, hetgeen langer is dan de uit het onderzoek gebleken werkzame projectduur.

Matrix 7.2 Werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het Educatief Centrum
Veel nadruk op discipline en structuur	In geringe mate
Trajectduur minder dan 12 maanden	Nee

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 7.3) en lange termijn (matrix 7.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij het Educatief Centrum sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken.

Matrix 7.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het Educatief Centrum
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden Intensiteit van 12 uur per dag Expliciet aandacht voor context Scholingsaanbod ⁴ Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Nee Nee Nee
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Nee
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 7.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het Educatief Centrum
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja Nee Ja Ja Nee
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

Bij het Educatief Centrum zijn drie van deze kenmerken aanwezig, namelijk: het toepassen van dwang en drang; het bieden van een project binnen de eigen omgeving; en het bieden van een nazorgprogramma.

⁴ Met scholingsaanbod wordt bedoeld het aanbieden van de mogelijkheid tot het behalen van een diploma voor VMBO, HAVO, VWO of MBO.

8. SCHOOLFORT

In dit hoofdstuk komen de resultaten van Schoolfort (Amsterdam) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van Schoolfort. In paragraaf 8.2 komen de resultaten van de deelnemers van Schoolfort op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 8.3 wordt nagegaan in hoeverre Schoolfort invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

8.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

Schoolfort is een project van Stichting Herstelling en is bedoeld voor jongeren die dreigen uit te vallen uit het praktijkonderwijs, VMBO of MBO (niveau 1). Deze jongeren volgen een programma van drie maanden, met de mogelijkheid tot verlenging naar zes of negen maanden. Gedurende deze periode zijn de jongeren drie dagen bij Schoolfort. De resterende dagen krijgen ze les op hun eigen school. De jongeren gaan onder begeleiding van een werkmeester aan de slag met het restaureren van forten rondom Amsterdam. Ze worden 's morgens gezamenlijk naar deze locatie gebracht en aan het einde van de middag teruggebracht naar de stad. Bij de plaatsing van deelnemers wordt niet of nauwelijks gewerkt met dwang- of drangmiddelen.

Bij Schoolfort wordt in kleine groepen onder begeleiding van een werkmeester gewerkt aan opdrachten, waarbij iedere jongere aan zijn eigen persoonlijke doelen kan werken. Binnen het project ligt de nadruk op het aanleren van arbeidsgerelateerde vaardigheden. Deelnemers wordt tijdens het project bovendien de mogelijkheid geboden (branche)certificaten te behalen. Bij de beschrijving van de aanpak van Schoolfort wordt niet expliciet verwezen naar een onderliggende theorie. Wel wordt aangegeven dat het bieden van rust en structuur in een niet-schoolse setting buiten de leefomgeving van de jongeren essentiële elementen vormen van de aanpak.

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

8.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroommeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van Schoolfort. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofdoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van Schoolfort worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 8.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van Schoolfort en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 62 jongeren van Schoolfort die in het onderzoek zijn opgenomen vier jongeren (7%) geen werk of scholing hadden in de zes maanden voor instroom in het project. Voor de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 13% (37 jongeren). Dit verschil is niet significant.²

Tabel 8.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	Schoolfort (n=62)		Totaal (n=277)	
	N	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	4	7	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	58	93	240	87
Totaal	62	100	277	100

Uitstroom versus uitval

Van de 62 jongeren bij Schoolfort die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn acht jongeren negatief uitgevallen uit het project (13%) (zie tabel 8.2). De 54 jongeren (87%) die Schoolfort wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën, namelijk jongeren die

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

het project volledig hebben afgemaakt (47 jongeren, 87%) en jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (7 jongeren, 13%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage uitstromers bij Schoolfort hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 87% en 81%. Dit verschil is niet significant. Bij uitsplitsing binnen de groep uitstromers worden wel significante verschillen gevonden: het percentage jongeren bij Schoolfort dat het project helemaal heeft afgerond is met 87% significant hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (65%). Bij de totale onderzoeksgroep geldt dat 39 jongeren (17%) nog niet waren uitgestroomd ten tijde van het afronden van het onderzoek, terwijl dit bij Schoolfort niet voorkomt (ook dit verschil is significant). Dit kan worden verklaard door het feit dat Schoolfort een relatief kort project is.

Tabel 8.2 Uitstroomsituatie

	Schoolfort (n=62)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	54	87	224	81
<i>Project helemaal afgerond</i> ¹	47	87	146	65
Voortijdige positieve uitval	7	13	39	17
<i>Nog niet uitgestroomd</i> ¹	0	0	39	17
Negatieve uitval	8	13	53	19
Totaal	62	100	277	100

¹ Significants verschil tussen de deelnemers van Schoolfort en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmeting gecombineerd.

Tabel 8.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van Schoolfort in vergelijking met de totale populatie. Van de 36 jongeren van Schoolfort waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 94% (34 jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage is significant hoger dan het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%).

Wanneer wordt gekeken naar het type verbetering bij deze jongeren, blijken de resultaten van Schoolfort vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Van de 34 jongeren bij Schoolfort die een verbetering laten zien is er bij 23 jongeren (68%) sprake van een verbetering in de schoolsituatie. Bij de totale onderzoeksgroep geldt dit eveneens voor 68%. Ook het percentage jongeren dat een verbetering laat zien in de werksituatie is bij Schoolfort vergelijkbaar met de onderzoeksgroep als geheel (respectievelijk 15% en 14%). Het percentage jongeren dat een verbetering laat zien in de school- én in de werksituatie is bij Schoolfort met 15% iets hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (11%), terwijl het percentage jongeren dat doorstroomt naar een ander traject bij Schoolfort met 3% juist lager is dan bij de onderzoeksgroep als geheel (7%). Deze verschillen zijn niet significant.

Tabel 8.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	Schoolfort (n=36)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja ¹	34	94	133	79
School	23	68	91	68
Werk	5	15	19	14
Ander traject of instelling	1	3	9	7
School en werk	5	15	14	11
Nee	2	6	36	21
Totaal	36	100	169	100

¹ Significant verschil tussen Schoolfort en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 8.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van Schoolfort en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep.

De veranderingen die op korte termijn bij de deelnemers van Schoolfort hebben plaatsgevonden zijn vergelijkbaar met de gemiddelde resultaten van de totale doelgroep. Er worden enkele kleine (niet statistisch te onderbouwen) verschillen gevonden. Zo scoren de deelnemers van Schoolfort op de instroommeting met 8,7 hoger op gevoel van eigenwaarde dan de totale onderzoeksgroep (8,0). Bij de totale onderzoeksgroep stijgt het gevoel van eigenwaarde gedurende het project naar 8,2 op de uitstroommeting, terwijl de score bij de deelnemers van Schoolfort gelijk blijft. Op de subdoelen motivatie, (zelf)discipline en sociale vaardigheden scoren de deelnemers van Schoolfort op de uitstroommeting iets lager dan op de instroommeting, terwijl bij de totale onderzoeksgroep sprake is van een kleine stijging in de scores op deze subdoelen. Het middelengebruik is bij de deelnemers van Schoolfort met 2,8 enigszins lager dan bij de totale onderzoeksgroep (3,2). Bij uitstroom is dit middelengebruik gezakt naar 2,4, terwijl het middelengebruik bij de totale onderzoeksgroep juist iets stijgt naar 3,3.

Tabel 8.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstroommeting)

	Schoolfort (n=26-33)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ¹	sd ²	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,3	0,8	8,2	0,7	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	8,7	1,3	8,7	1,2	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	7,0	1,7	6,8	1,7	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	6,7	1,0	6,6	1,1	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	2,8	2,8	2,4	2,3	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen	1,2	1,5	0,4	0,8	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ m = gemiddelde; ² sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instroommeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 8.5). Op de variabelen motivatie, middelengebruik en strafbare gedragingen laten de deelnemers van Schoolfort op lange termijn een beeld zien dat vergelijkbaar is met de totale onderzoeksgroep: de motivatie en het middelengebruik stijgt, terwijl het aantal strafbare gedragingen afneemt. Op het subdoel sociale vaardigheden scoren de deelnemers van Schoolfort op de vervolgmeting met 6,3 lager dan op het moment van instroom (6,7), wat wijst op een verslechtering van de sociale vaardigheden. Dit verschilt significant van de verandering op dit subdoel bij de totale onderzoeksgroep, waar juist sprake is van lichte stijging (van 6,4 naar 6,5). Op de subdoelen gevoel van eigenwaarde en (zelf)discipline vertonen de deelnemers van Schoolfort niet of nauwelijks verandering: ze scoren op de instroommeting 9,0 en op de vervolgmeting 8,9 op gevoel van eigenwaarde en op beide metingen 6,9 op (zelf)discipline. Bij de totale onderzoeksgroep is bij deze beide subdoelen sprake een lichte verbetering. Deze verschillen tussen Schoolfort en de totale onderzoeksgroep zijn niet significant.

Tabel 8.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgmeting)

	Schoolfort (n=8-22)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	7,9	0,6	8,3	1,1	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	9,0	1,0	8,9	1,1	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	6,9	1,9	6,9	1,8	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden ¹	6,7	1,1	6,3	1,1	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	2,3	2,6	2,6	3,0	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	1,2	1,7	0,3	0,9	1,7	1,9	0,5	1,0

¹Significant verschil tussen verschilscore Schoolfort en verschilscore bij totale onderzoekspopulatie, $p < 0,10$.

8.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectenkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voren zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre Schoolfort invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 8.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre Schoolfort invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn twee elementen bij Schoolfort aanwezig, namelijk het bieden van concrete,

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij Schoolfort is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAL, Groningen- Rotterdam).

nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden en kleinschaligheid. Daarnaast komen enkele elementen gedeeltelijk terug in de aanpak Schoolfort, waaronder het bieden van een individuele aanpak op maat en het bieden van een integrale aanpak, waarin verschillende partijen samenwerken.

Matrix 8.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Schoolfort	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Nee	De aanpak van Schoolfort is met name gericht op het aanleren van werknemersvaardigheden. Er is geen sprake van een geïntegreerde 12-uurs aanpak.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Ja	Op de verschillende werklocaties van Schoolfort worden door de deelnemers concrete, arbeidsgerelateerde werkzaamheden uitgevoerd onder leiding van een werkmeester.
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Deels	Samenwerking met andere organisaties behoort niet tot de kern van Schoolfort. Wel wordt intensief contact onderhouden met de school van de deelnemers.
Individuele aanpak op maat	Deels	Het grootste deel van het programma vindt plaats in groepsverband, waarbij deelnemers wel aan hun persoonlijke doelen kunnen werken.
Betrekken van sociale omgeving	Deels	Schoolfort vindt plaats buiten de directe sociale omgeving van de deelnemers. Wel worden contacten met de scholen van de deelnemers onderhouden.
Fasering in de aanpak	Nee	In de beschrijving van de aanpak van Schoolfort wordt niet expliciet gesproken over fasering.
Kleinschaligheid	Ja	Bij Schoolfort werken de deelnemers in kleine groepen op een werklocatie onder leiding van een werkmeester.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van de evaluatie van de pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre Schoolfort invulling geeft aan deze kenmerken.

Hoofddoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 8.2 toont dat Schoolfort over deze beide werkzame kenmerken beschikt: het project duurt drie tot zes maanden (met een mogelijke verlenging naar negen maanden) en het bieden van discipline en structuur vormt een essentieel onderdeel van het project.

Matrix 8.2 Werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Schoolfort
Veel nadruk op discipline en structuur	Ja
Trajectduur minder dan 12 maanden	Ja

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 8.3) en lange termijn (matrix 8.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij Schoolfort sprake is van deze kenmerken.

Matrix 8.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Schoolfort
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden Intensiteit van 12 uur per dag Expliciet aandacht voor context Scholingsaanbod ⁴ Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Nee Nee Nee
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Nee
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Ja
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 8.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Schoolfort
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Nee Nee Nee
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Nee
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Bij Schoolfort is één van deze kenmerken aanwezig, namelijk het bieden van een project buiten de eigen omgeving van de jongeren.

⁴ Met scholingsaanbod wordt bedoeld het aanbieden van de mogelijkheid tot het behalen van een diploma voor VMBO, HAVO, VWO of MBO.

9. WERKHOTEL

In dit hoofdstuk komen de resultaten van WerkHotel (Amsterdam) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van het WerkHotel. In paragraaf 9.2 komen de resultaten van de deelnemers van het WerkHotel op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 9.3 wordt nagegaan in hoeverre het WerkHotel invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

9.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

Het WerkHotel is een project om jongeren met problemen in de woon- en leefsituatie in staat te stellen een opleiding af te ronden en/of aan de slag te gaan op de arbeidsmarkt. Het project biedt gedurende anderhalf à twee jaar een woonruimte, woonbegeleiding en coaching op verschillende terreinen. De jongeren worden twee aan twee gehuisvest in appartementen in de nabijheid van het kantoor van de begeleiders. Deelname aan het WerkHotel is vrijwillig.

De werkwijze van het WerkHotel is gebaseerd op theoretisch modellen die worden toegepast binnen de organisatie waarvan het project onderdeel uitmaakt (HVO-Querido). De deelnemers krijgen gedurende het project voornamelijk individuele begeleiding. Bij deze begeleiding wordt gewerkt volgens het 8-fasen-model. In dit model worden acht fasen in het hulpverleningstraject onderscheiden, namelijk: aanmelding; intake; plaatsing; analyse; planning; uitvoering; evaluatie; en uitstroom. In de aanpak wordt veel aandacht besteed aan de context van de deelnemer, waarbij verschillende leefgebieden worden onderscheiden, namelijk: huisvesting; financiën; dagbesteding; sociaal functioneren; psychisch functioneren; zingeving; lichamelijk functioneren; en praktisch functioneren. Daarnaast wordt in de begeleiding van de jongeren gebruik gemaakt van (de instrumenten van) het sociale competentiemodel.

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

Het WerkHotel vormt een samenwerkingsverband tussen verschillende instanties. De begeleiding van de jongeren wordt uitgevoerd door medewerkers van HVO-Querido, de overige instanties kunnen indien nodig door hen worden ingeschakeld.

9.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroombetaling met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van het WerkHotel. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofddoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van het WerkHotel worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 9.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van het WerkHotel en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 24 jongeren van het WerkHotel die in het onderzoek zijn opgenomen twee jongeren (8%) geen werk of scholing hadden in de zes maanden voor instroom in het project. Voor de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 13% (37 jongeren). Dit verschil is niet significant.²

Tabel 9.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	WerkHotel (n=24)		Totaal (n=277)	
	N	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	2	8	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	22	92	240	87
Totaal	24	100	277	100

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

Uitstroom versus uitval

Van de 24 jongeren bij het WerkHotel die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn negen jongeren negatief uitgevallen uit het project (37%) (zie tabel 9.2). De 15 jongeren (63%) die het WerkHotel wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën, namelijk jongeren die het project volledig hebben afgemaakt (1 jongere, 7%); jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (1 jongere, 7%); en jongeren die ten tijde van het afronden van het onderzoek (februari 2010) nog niet waren uitgestroomd (13 jongeren, 87%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage negatieve uitvallers bij het WerkHotel significant hoger is dan bij de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 37% en 19%. Van de 15 jongeren bij het WerkHotel die niet negatief zijn uitgevallen, zaten 13 jongeren (87%) nog in het project ten tijde van de afronding van het onderzoek, hetgeen significant hoger is dan dit percentage bij de totale onderzoeksgroep (17%). Het percentage jongeren dat het project helemaal heeft afgerond en positief is uitgestroomd is bij het WerkHotel met 7% (1 jongere) significant lager dan bij de totale onderzoeksgroep (65%). Deze verschillen hangen onder andere samen met de relatief lange projectduur van het WerkHotel.

Tabel 9.2 Uitstroomsituatie

	WerkHotel (n=24)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
<i>Positieve uitstroom¹</i>	15	63	224	81
<i>Project helemaal afgerond²</i>	1	7	146	65
Voortijdige positieve uitval	1	7	39	17
<i>Nog niet uitgestroomd²</i>	13	87	39	17
Negatieve uitval	9	37	53	19
Totaal	24	100	277	100

¹ Significant verschil tussen de deelnemers van het WerkHotel en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,10$.

² Significant verschil tussen de deelnemers van het WerkHotel en de totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmetering gecombineerd.

Tabel 9.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van het WerkHotel in vergelijking met de totale populatie. Van de 15 jongeren van het WerkHotel waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 67% (10 jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage verschilt niet significant van het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%).

Ook wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijken de resultaten van het WerkHotel statistisch gezien vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep. Van de 10 jongeren bij het WerkHotel die een verbetering laten zien is er bij 8 jongeren (80%) sprake van een verbetering in de schoolsituatie. Bij de totale onderzoeksgroep geldt dit voor 68%. Het percentage jongeren dat een verbetering laat zien in de werksituatie is bij het WerkHotel 10% (1 jongere), terwijl dit bij de totale onderzoeksgroep voor 14% geldt. Bij eveneens één jongere (10%) is zowel de school- als de werksituatie verbeterd, hetgeen ook vergelijkbaar is met de totale onderzoeksgroep (11%). Bij de totale onderzoeksgroep stromen 9 jongeren (7%) door

naar een ander traject of instelling. Bij de deelnemers van het WerkHotel die in het onderzoek zijn opgenomen komt dit niet voor.

Tabel 9.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	WerkHotel (n=15)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja	10	67	133	79
School	8	80	91	68
Werk	1	10	19	14
Ander traject of instelling	0	0	9	7
School en werk	1	10	14	11
Nee	5	33	36	21
Totaal	15	100	169	100

Resultaten op subdoelen

Naast het hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 9.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van het WerkHotel en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep. De veranderingen die bij de deelnemers van het WerkHotel op korte termijn hebben plaatsgevonden, hebben dezelfde richting als de gemiddelde resultaten bij de totale onderzoeksgroep. Zo stijgt de motivatie van de deelnemers van het WerkHotel van 8,4 naar 8,7 en bij de totale onderzoeksgroep van 8,3 naar 8,5. Ook de (lichte) stijging van de deelnemers het WerkHotel op het gebied van gevoel van eigenwaarde en (zelf)discipline is vergelijkbaar met de totale onderzoeksgroep.

De afname van het aantal strafbare gedragingen lijkt bij de deelnemers van het WerkHotel in eerste instantie significant minder sterk dan bij de totale onderzoeksgroep (respectievelijk een daling 0,4 naar 0,2 en een daling van 1,2 naar 0,5). Dit verschil hangt samen met de lage instroomscore van de deelnemers van het WerkHotel op dit subdoel: aangezien deelnemers van het WerkHotel bij instroom aanzienlijk minder strafbare feiten plegen dan de totale onderzoeksgroep is een even sterke daling als bij de totale onderzoeksgroep voor de deelnemers van het WerkHotel niet mogelijk. Wanneer voor dit verschil in beginscore wordt gecorrigeerd, vervalt het significante verschil in de daling.

Het middelengebruik van de deelnemers van het WerkHotel is bij instroom in het project met 4,2 hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (3,2). Bij het WerkHotel stijgt dit middelengebruik naar 4,8 bij uitstroom, terwijl bij de totale onderzoeksgroep sprake is van een stijging naar 3,3.

Tabel 9.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstrooimeting)

	WerkHotel (n=11-15)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ²	sd ³	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,4	0,6	8,7	0,7	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	7,4	2,3	7,5	2,1	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	7,8	1,4	7,9	1,4	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	6,4	1,4	6,5	1,2	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	4,2	2,9	4,8	3,3	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen ⁽¹⁾	0,4	1,0	0,2	0,6	1,2	1,7	0,5	1,0

⁽¹⁾ Significant verschil tussen verschilscore WerkHotel en verschilscore totale onderzoekspopulatie, $p < 0,10$. Deze significantie vervalt wanneer wordt gecorrigeerd voor het verschil in de scores op de instrooimeting.

² m = gemiddelde; ³ sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instrooimeting en de vervolgmeting met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 9.5). Deze vervolgmetingen zijn een half jaar na uitstroom afgenomen bij de deelnemers van de projecten. Aangezien het merendeel van de jongeren bij het WerkHotel nog in het project zat op het moment van afronding van het onderzoek, is slechts bij één jongeren een vervolgmeting afgenomen. Dit aantal is te laag om uitspraken te kunnen doen over verschillen tussen het WerkHotel en de totale onderzoeksgroep.

Tabel 9.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgmeting)

	WerkHotel (n=1)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	-	-	-	-	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	5,0	-	7,0	-	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	6,5	-	6,5	-	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden	4,8	-	5,3	-	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	7,5	-	10,0	-	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	3,3	-	0,0	-	1,7	1,9	0,5	1,0

9.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voren zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre het WerkHotel invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de

aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 9.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre het WerkHotel invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn vijf elementen bij het WerkHotel aanwezig, namelijk: het bieden van een integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken; het bieden van een individuele aanpak op maat; het betrekken van de sociale omgeving; fasering; en kleinschaligheid. Daarnaast komt het bieden van een intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak gedeeltelijk terug in de aanpak van het WerkHotel.

Matrix 9.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het WerkHotel	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Deels	Het WerkHotel biedt een geïntegreerde aanpak waarin aandacht is voor de verschillende leefgebieden van de jongeren. Er is geen sprake van een projectlocatie waar de deelnemers 12 uur per dag vertoeven.
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Nee	Het Werkhotel is met name gericht op woonbegeleiding en het voorkomen van schooluitval. Het bieden van arbeidsgerelateerde werkzaamheden vormt geen expliciet onderdeel van het project.
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Ja	Het WerkHotel is een samenwerkingsverband tussen verschillende instanties.
Individuele aanpak op maat	Ja	De deelnemers van het WerkHotel krijgen individuele begeleiding.
Betrekken van sociale omgeving	Ja	De deelnemers van het WerkHotel worden begeleid in hun eigen woonomgeving. In de begeleiding van het WerkHotel is expliciet aandacht voor de sociale context van de deelnemer.
Fasering in de aanpak	Ja	Binnen het WerkHotel wordt gebruik gemaakt van het 8-fasenmodel.
Kleinschaligheid	Ja	Het project vindt plaats in een kleinschalige setting met één-op-één-begeleiding.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van de evaluatie van de pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre het WerkHotel invulling geeft aan deze kenmerken.

Hoofddoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofddoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. Matrix 9.2 toont in hoeverre het WerkHotel aan deze

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij het WerkHotel is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAL, Groningen- Rotterdam).

kenmerken voldoet. De duur van het WerkHotel is anderhalf à twee jaar, hetgeen langer is dan de uit het onderzoek gebleken werkzame projectduur. Daarnaast wordt het bieden van discipline en structuur bij het WerkHotel niet genoemd als essentieel aandachtspunt in de aanpak.

Matrix 9.2 Werkzame kenmerken hoofddoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het WerkHotel
Veel nadruk op discipline en structuur	Nee
Trajectduur minder dan 12 maanden	Nee

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 9.3) en lange termijn (matrix 9.4). Daarbij wordt tevens aangegeven of bij het WerkHotel sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Vijf van deze kenmerken zijn bij het WerkHotel aanwezig, waaronder expliciet aandacht voor de context van de deelnemer en het bieden van een project in de eigen omgeving van de deelnemer.

Matrix 9.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het WerkHotel
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden	Nee
	Intensiteit van 12 uur per dag	Ja
	Expliciet aandacht voor context	Ja
	Scholingsaanbod	Nee
	Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja
Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang	Nee
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Nee
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 9.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij het WerkHotel
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving	Ja
	Theoretische onderbouwing	Ja
	Bieden van nazorgprogramma	Nee
	Toepassing van dwang en drang	Nee
	Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Nee
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

10. WYLDEMERK

In dit hoofdstuk komen de resultaten van het project Wyldemerk (Friesland) aan de orde. Daarbij wordt om te beginnen kort ingegaan op de belangrijkste projectkenmerken van Wyldemerk. In paragraaf 10.2 komen de resultaten van de deelnemers van Wyldemerk op de hoofddoelen en subdoelen aan de orde, waarbij deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van de negen projecten gezamenlijk. In paragraaf 10.3 wordt nagegaan in hoeverre Wyldemerk invulling geeft aan de projectkenmerken die in de evaluatie van de negen projecten naar voren zijn gekomen als werkzame kenmerken voor de aanpak van de deelnemers.

10.1 Projectkenmerken

In de evaluatie van de pilotprojecten zijn 12 projectkenmerken onderscheiden op basis waarvan de projecten onderling van elkaar kunnen verschillen, namelijk¹:

- duur
- intensiteit
- in of buiten de eigen omgeving
- individuele of groepsgerichte aanpak
- toepassing van dwang- en drangmiddelen
- vorm en functie theoretische onderbouwing
- aandacht voor context deelnemer
- competentiegerichte benadering
- het aanbieden van scholing
- aandacht voor discipline en structuur
- aandacht voor nazorg
- samenwerking tussen instanties

Wyldemerk is een project voor jongeren van 15 tot 22 jaar. Het betreft een intensief traject, waar de deelnemers 24 uur per dag 7 dagen per week verblijven in een (tijdelijke) nieuwe leefomgeving. Wyldemerk biedt een programma dat is opgebouwd uit zowel individuele, persoonlijke begeleiding als groepsgerichte onderdelen. Het programma bestaat uit onder meer onderwijs, sociale activiteiten, jeugdzorg, gedragstraining en huishoudelijk taken. De deelnemers wordt een op maat gemaakt onderwijsprogramma aangeboden op VMBO, HAVO, VWO of MBO-niveau.

In het projectplan van Wyldemerk staat geen exacte richtlijn vermeld voor de duur van het project, maar in de praktijk blijkt dat veel deelnemers langer dan 12 maanden bij het project verblijven. Deelname aan het project kan op vrijwillige basis plaatsvinden, maar ook kan er bij plaatsing sprake zijn van dwang vanuit bijvoorbeeld leerplicht of voogd.

Samenwerking met andere organisaties vormt een belangrijk element in de uitvoering van Wyldemerk. Wyldemerk wordt aangestuurd door een stichting waarbinnen verschillende instanties zijn vertegenwoordigd. Bij de uitvoering van het project worden bovendien externe instanties ingeschakeld voor het verzorgen van bepaalde programma-onderdelen, bijvoorbeeld scholing. De theoretische achtergrond van de aanpak van Wyldemerk was bij aanvang van het

¹ Matrix 1.1 geeft een schematisch overzicht van deze kenmerken per project.

project niet schriftelijk vastgelegd. Gedurende de evaluatie is de achterliggende visie van de aanpak op verzoek van de onderzoekers nader geëxpliciteerd.

10.2 Resultaten deelnemers

Voor de evaluatie van de pilotprojecten zijn op verschillende momenten vragenlijsten afgenomen bij de jongeren die in de periode november 2007 tot en met december 2008 bij de pilotprojecten zijn ingestroomd: op het moment van instroom in het project; bij uitstroom uit het project; en een half jaar na uitstroom. Door de instroom- en de uitstroommeting met elkaar te vergelijken wordt een beeld gegeven van de resultaten op korte termijn, terwijl voor de resultaten op langere termijn de instroom- en vervolgmeting met elkaar worden vergeleken.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de deelnemers van Wyldemerk. Daarbij wordt om te beginnen ingegaan op de mate waarin de voor de campussen beoogde doelgroep is bereikt. Vervolgens komt de verhouding tussen het aantal jongeren dat is uitgestroomd en het aantal jongeren dat is uitgevallen aan de orde. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de jongeren op het hoofdoel en de subdoelen. De resultaten van de deelnemers van Wyldemerk worden telkens vergeleken met de resultaten van alle deelnemers van de negen pilotprojecten.

Bereikte doelgroep

Uitgaande van Kamerstukken over de pilotprojecten (TK II 2005/2006, 23 972, nr. 85) en de gesprekken die zijn gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries zouden de pilotprojecten bedoeld zijn voor jongeren van 12 tot 27 jaar, die gedurende langere tijd niet naar school gaan, geen werk hebben, geen uitkering ontvangen en niet op zoek zijn naar scholing of werk, niet over een startkwalificatie beschikken en door bestaande voorzieningen niet worden bereikt. In later gedateerde stukken (TK II 2006/2007, 31 001, nr. 22) wordt aangegeven dat het gaat om jongeren die niet naar school gaan, geen baan hebben en ook niet op zoek zijn naar werk of opleiding, die soms voor ernstige overlast zorgen of af dreigen te glijden naar blijvende werkloosheid. Ook hierin wordt opgemerkt dat het moet gaan om jongeren die met de gebruikelijke instrumenten niet worden bereikt.

De doelgroep die door de pilotprojecten wordt bereikt komt slechts ten dele overeen met de beoogde doelgroep. Tabel 10.1 toont de school/werksituatie in de periode voor instroom van de jongeren van Wyldemerk en de jongeren uit de totale onderzoeksgroep. Uit de tabel blijkt dat van de 24 jongeren van Wyldemerk die in het onderzoek zijn opgenomen drie jongeren (13%) geen werk of scholing hadden in de zes maanden voor instroom in het project.

Dit percentage komt overeen met het percentage jongeren uit de totale onderzoeksgroep: ook daar geldt dit voor 13% (37 jongeren).

Tabel 10.1 Beoogde doelgroep: geen werk of school in zes maanden voor instroom

	Wyldemerk (n=24)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Geen werk of school in zes maanden voor instroom	3	13	37	13
Wel werk of school in zes maanden voor instroom	21	87	240	87
Totaal	24	100	277	100

Uitstroom versus uitval

Van de 24 jongeren bij Wyldemerck die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn 7 jongeren negatief uitgevallen uit het project (29%) (zie tabel 10.2). De 17 jongeren (71%) die het project Wyldemerck wel hebben afgerond, kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën, namelijk: jongeren die het project volledig hebben afgemaakt (1 jongere, 6%); jongeren die het project voortijdig hebben verlaten, maar wel positief hebben afgesloten (12 jongeren, 71%); en jongeren die ten tijde van het afronden van het onderzoek (februari 2010) nog in het project zaten (4 jongeren, 23%).

Wanneer deze cijfers worden vergeleken met de cijfers voor de negen pilotprojecten gezamenlijk blijkt dat het percentage uitstromers bij Wyldemerck lager is dan bij de totale onderzoeksgroep, respectievelijk 71% en 81%. Dit verschil is niet significant.² Bij uitsplitsing binnen de uitstromers, blijkt het percentage jongeren bij Wyldemerck dat het project helemaal heeft afgerond significant lager dan bij de totale onderzoeksgroep: respectievelijk 6% en 65%. Het percentage deelnemers dat het project niet volledig afrondt, maar desondanks positief beëindigt is bij Wyldemerck significant hoger dan bij de totale onderzoeksgroep: 71% versus 17%. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om jongeren die het traject bij Wyldemerck niet volledig hebben afgerond, maar zijn ingestroomd in of teruggegaan naar een opleiding in de eigen woonplaats. Het percentage deelnemers dat nog niet was uitgestroomd ten tijde van het afronden van het onderzoek is bij Wyldemerck met 24% iets hoger dan in de totale onderzoeksgroep (19%), hetgeen verklaard kan worden door de relatief lange duur van het project.

Tabel 10.2 Uitstroomsituatie

	Wyldemerck (n=24)		Totaal (n=277)	
	n	%	n	%
Positieve uitstroom	17	71	224	81
Project helemaal afgerond ¹	1	6	146	65
Voortijdige positieve uitval ¹	12	71	39	17
Nog niet uitgestroomd	4	24	39	17
Negatieve uitval	7	29	53	19
Totaal	24	100	277	100

¹ Significant verschil tussen Wyldemerck en totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

Resultaten op hoofddoel

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de deelnemers aan de pilots een verbetering laten zien op het hoofddoel en de subdoelen van de projecten. De hoofddoelstelling van de pilotprojecten is het toeleiden van jongeren naar scholing of werk. Om vast te stellen of dit hoofddoel behaald is, is van alle deelnemers nagegaan of er sprake is van een verbetering in de school- of werksituatie. Daarvoor zijn de gegevens uit de uitstroommeting en de vervolgmeting gecombineerd.

Tabel 10.3 toont de resultaten op het hoofddoel van de deelnemers van Wyldemerck in vergelijking met de totale populatie. Van de 16 jongeren van Wyldemerck waarbij meerdere metingen zijn afgenomen, blijkt bij 81% (13 jongeren) een verbetering te hebben plaatsgevonden op het gebied van scholing en/of werk. Dit percentage verschilt niet significant van het percentage in de gehele onderzoeksgroep (79%). Wanneer wordt gekeken naar het type verbetering van deze jongeren, blijken zich wel (significante) verschillen voor te doen: bij Wyldemerck geldt dat bij alle 13 jongeren die een verbetering hebben laten zien sprake is van een verbetering in schoolsituatie, terwijl dit bij de onderzoeksgroep als geheel voor 68% geldt.

² Gezien het kleine aantal respondenten zijn de mogelijkheden voor het vaststellen van significante verschillen beperkt. Bij het vaststellen van significante verschillen is zowel gekeken naar een waarschijnlijkheidspercentage van 95% ($p < 0,05$) als naar een waarschijnlijkheidspercentage van 90% ($p < 0,10$).

De overige jongeren uit de onderzoeksgroep verbeteren op het gebied van werk, een combinatie van school en werk of stromen door naar een ander traject of instelling, terwijl dit bij Wyldemerk niet voorkomt. Dit verschil hangt mogelijk samen met het feit dat binnen Wyldemerk met name veel aandacht is voor (het bieden van) scholing.

Tabel 10.3 Verbetering hoofddoel: school- en/of werksituatie

Verbetering	Wyldemerk (n=16)		Totaal (n=169)	
	n	%	n	%
Ja	13	81	133	79
School ¹	13	100	91	68
Werk	0	0	19	14
Ander traject of instelling	0	0	9	7
School en werk	0	0	14	11
Nee	3	19	36	21
Totaal	16	100	169	100

¹ Significant verschil tussen Wyldemerk en totale onderzoeksgroep, $p < 0,05$.

Resultaten op subdoelen

Naast dit hoofddoel worden door de projecten verschillende subdoelen onderscheiden. Deze subdoelen moeten ertoe bijdragen dat de hoofddoelstelling wordt behaald. Hoewel de subdoelen die de projecten nastreven divers zijn, wordt een aantal subdoelen door de meeste projecten genoemd, namelijk:

- het vergroten van de motivatie
- het versterken van het gevoel van eigenwaarde
- het bijbrengen van (zelf)discipline
- het aanleren van sociale vaardigheden
- het verminderen van criminaliteit en probleemgedrag

Korte termijn

Door de scores van de instroommeting te vergelijken met de scores van de uitstroommeting, kan inzicht worden verkregen in de verbeteringen van de subdoelen op korte termijn. Tabel 10.4 toont de scores van de subdoelen bij de instroommeting en de uitstroommeting van de deelnemers van Wyldemerk en de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep. De veranderingen die op korte termijn bij de deelnemers van Wyldemerk hebben plaatsgevonden bij de verschillende subdoelen zijn vergelijkbaar met de gemiddelde resultaten van de totale onderzoeksgroep. Wel laten de deelnemers van Wyldemerk op de subdoelen middelengebruik en strafbare gedragingen een (niet statistisch vast te stellen) grotere verandering zien dan de totale onderzoeksgroep. De deelnemers van Wyldemerk blijken in de periode voor instroom aanzienlijk meer middelen te gebruiken dan de deelnemers uit de totale onderzoeksgroep: respectievelijk score 5,0 en 3,2. Bij de deelnemers van Wyldemerk daalt dit middelengebruik gedurende het project naar 4,6, terwijl het middelengebruik bij de totale onderzoeksgroep nagenoeg gelijk blijft (3,3). Ook het aantal strafbare gedragingen voorafgaande aan instroom in het project ligt bij de deelnemers van Wyldemerk met 2,1 hoger dan bij de totale onderzoeksgroep (1,2). Bij uitstroom uit het project is deze score bij de deelnemers van Wyldemerk gedaald naar 0,6. Deze daling is sterker dan de daling bij de totale onderzoeksgroep, waardoor het aantal strafbare gedragingen van de deelnemers van Wyldemerk bij uitstroom nauwelijks nog verschilt van het aantal strafbare gedragingen bij de totale onderzoeksgroep (0,5).

Tabel 10.4 Scores subdoelen korte termijn (instroom- en uitstroombetaling)

	Wyldemerk (n=12-13)				Totaal (n=107-138)			
	Instroom		Uitstroom		Instroom		Uitstroom	
	m ¹	sd ²	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,2	0,5	8,4	0,8	8,3	0,6	8,5	0,8
Gevoel van eigenwaarde	7,4	1,8	7,5	1,7	8,0	1,7	8,2	1,6
(Zelf)discipline	6,5	1,2	6,3	1,1	7,0	1,5	7,1	1,5
Sociale vaardigheden	6,5	1,1	6,4	1,3	6,4	1,0	6,5	1,1
Middelengebruik	5,0	3,2	4,6	2,2	3,2	3,0	3,3	2,8
Strafbare gedragingen	2,1	2,5	0,6	1,1	1,2	1,7	0,5	1,0

¹ m = gemiddelde; ² sd = standaarddeviatie

Langere termijn

Door de instroombetaling en de vervolgbetaling met elkaar te vergelijken kan een beeld worden verkregen van de veranderingen van de deelnemers op de subdoelen op langere termijn (tabel 10.5). Ook hierbij geldt dat de veranderingen die bij de deelnemers van Wyldemerk zijn vastgesteld vergelijkbaar zijn met de veranderingen bij de totale onderzoeksgroep. Wel kunnen enkele (niet statistisch te onderbouwen) verschillen worden opgemerkt. Zo blijkt het middelengebruik van de deelnemers van Wyldemerk een half jaar na afronding van het project met 6,3 aanzienlijk hoger dan in de periode voor instroom in het project (4,1), terwijl deze stijging voor de totale onderzoeksgroep minder sterk is (van 3,5 naar 4,2). Waar het middelengebruik van de deelnemers van Wyldemerk gedurende het project, in een gecontroleerde setting, sterker af lijkt te nemen dan bij de onderzoeksgroep als geheel (zie resultaten korte termijn), blijkt dit middelengebruik na afloop van het project (buiten de gecontroleerde setting) bij de deelnemers van Wyldemerk dus juist sterker toe te nemen dan bij de gehele onderzoeksgroep. Het gevoel van eigenwaarde is bij de deelnemers van Wyldemerk bij instroom lager dan bij de totale onderzoeksgroep (respectievelijk 7,4 en 8,0), terwijl de deelnemers van Wyldemerk een half jaar na uitstroom met 8,6 juist hoger scoren dan de totale onderzoeksgroep (8,4).

Tabel 10.5 Scores subdoelen lange termijn (instroom- en vervolgbetaling)

	Wyldemerk (n=4-8)				Totaal (n=55-98)			
	Instroom		Vervolg		Instroom		Vervolg	
	m	sd	m	sd	m	sd	m	sd
Motivatie	8,3	0,6	8,8	0,8	8,1	0,6	8,5	0,9
Gevoel van eigenwaarde	7,4	1,2	8,6	1,3	8,0	1,8	8,4	1,4
(Zelf)discipline	6,1	1,3	6,8	0,8	6,8	1,5	7,3	1,5
Sociale vaardigheden	6,6	0,9	6,2	0,7	6,4	0,9	6,5	1,1
Middelengebruik	4,1	2,7	6,3	1,9	3,5	2,9	4,2	3,3
Strafbare gedragingen	2,5	1,7	1,0	1,2	1,7	1,9	0,5	1,0

10.3 Leerpunten proces- en effectevaluatie

In het onderzoek naar de negen pilotprojecten is nagegaan welke projectkenmerken een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Hierbij is ten eerste gebruik gemaakt van de informatie uit de procesevaluatie. In de gesprekken met projectmedewerkers, projectleiders en samenwerkende partijen, die in het kader van de procesevaluatie zijn gevoerd, zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die door de betrokkenen van belang worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens uit de effectevaluatie. In de effectevaluatie is nagegaan in hoeverre de aanwezigheid van verschillende kenmerken verband houdt met het behalen van resultaten op het hoofddoel en de subdoelen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de projectkenmerken die uit de proces- en effectevaluatie als relevant naar voren zijn gekomen, waarbij telkens wordt aangegeven in hoeverre Wyldemerk invulling geeft aan deze kenmerken.

Leerpunten procesevaluatie

In de gesprekken met projectleiders, projectmedewerkers en andere betrokken partijen zijn zeven verschillende aandachtspunten naar voren gekomen die waardevol worden geacht voor de aanpak van niet-participerende jongeren.³ In matrix 10.1 wordt een overzicht gegeven van deze aandachtspunten, waarbij tevens wordt aangegeven in hoeverre Wyldemerk invulling geeft aan deze elementen. Van de zeven elementen die uit de procesevaluatie als waardevol naar voren zijn gekomen, zijn in ieder geval drie elementen bij Wyldemerk aanwezig, namelijk: een integrale aanpak; een individuele aanpak op maat; en kleinschaligheid. Eveneens drie van de zeven elementen komen ten dele terug bij Wyldemerk, namelijk: een intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak; het bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden; en het betrekken van de sociale omgeving.

Matrix 10.1 Waardevolle elementen op basis van procesevaluatie

Waardevolle elementen	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Wyldemerk	Toelichting
Intensieve, geïntegreerde 12-uursaanpak	Deels	Wyldemerk heeft een intensieve, geïntegreerde 24-uurs aanpak
Bieden van concrete, nuttige en arbeidsgerelateerde werkzaamheden	Deels	Wyldemerk biedt een programma met de nadruk op onderwijs. Daarnaast ook aandacht voor aanleren van praktische vaardigheden.
Integrale aanpak waarin verschillende partijen samenwerken	Ja	Wyldemerk wordt aangestuurd door een stichting waarbinnen verschillende instanties zijn vertegenwoordigd. Voor verschillende programma-onderdelen worden externe partijen ingeschakeld.
Individuele aanpak op maat	Ja	Voor iedere deelnemer wordt een persoonlijk plan opgesteld.
Betrekken van sociale omgeving	Deels	Jongeren worden uit eigen leefomgeving gehaald, maar ouders worden wel betrokken bij aanpak.
Fasering in de aanpak	Nee	In de aanpak van Wyldemerk wordt niet expliciet gesproken over fasering.
Kleinschaligheid	Ja	Bij Wyldemerk wonen en verblijven de jongeren in een kleinschalige, huiselijke setting.

Werkzame kenmerken effectevaluatie

In de analyses van de evaluatie van de pilotprojecten campussen is nagegaan in hoeverre de projectkenmerken verband houden met de door de projecten behaalde resultaten op het hoofddoel en de subdoelen. Hieronder worden deze werkzame kenmerken besproken, waarbij tevens wordt nagegaan in hoeverre Wyldemerk invulling geeft aan deze kenmerken.

³ Een uitgebreide uiteenzetting van de ervaringen van betrokken partijen bij het project Wyldemerk is opgenomen in bijlage 5 van het eindrapport (Bieleman, B. en M. Boendermaker (2010). Onderzoek pilotprojecten campussen. 3. Eindrapport: proces- en effectevaluatie. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam).

Hoofdoelen

Uit de effectevaluatie blijkt ten eerste dat deelnemers bij projecten die veel nadruk leggen op discipline en structuur vaker een verbetering laten zien op het hoofdoel dan deelnemers van projecten waarbij hiervoor niet expliciet aandacht is. Daarnaast blijken deelnemers van korte en middellange projecten het meeste te verbeteren wat betreft school- of werksituatie. De deelnemers van projecten die langer dan 12 maanden duren laten minder vaak een verbetering zien in hun school- of werksituatie. In matrix 10.2 wordt aangegeven in hoeverre Wyldemerk invulling geeft aan deze werkzame kenmerken. Voor Wyldemerk geldt dat in de projectaanpak weliswaar aandacht is voor discipline en structuur, maar in mindere mate dan de projecten waarbij dit als succesvol kenmerk naar voren is gekomen. De duur van het project Wyldemerk is over het algemeen langer dan 12 maanden, hetgeen langer is dan de uit het onderzoek gebleken werkzame projectduur.

Matrix 10.2 Werkzame kenmerken hoofdoel

Werkzaam projectkenmerk	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Wyldemerk
Veel nadruk op discipline en structuur	In geringe mate
Trajectduur minder dan 12 maanden	Nee

Subdoelen

Wat betreft het belang van de verschillende projectkenmerken voor de verbetering op de subdoelen worden in het onderzoek geen duidelijke trends gevonden. Wel blijken verschillende projectkenmerken verband te houden met verbetering op één of enkele subdoelen. In totaal zijn 13 verbanden aangetroffen. Zo blijken projecten met een duur van 6 tot 12 maanden op korte termijn een sterkere verbetering te laten zien in de motivatie van deelnemers dan projecten met een duur van 3 tot 6 maanden. Op lange termijn blijken bijvoorbeeld de sociale vaardigheden van deelnemers van projecten binnen de eigen leefomgeving van de jongeren meer te verbeteren dan van deelnemers van projecten buiten de leefomgeving.

In onderstaande matrices wordt een compleet overzicht gegeven van de subdoelen en de projectkenmerken die verband houden met verbetering op deze subdoelen op korte termijn (matrix 10.3) en lange termijn (matrix 10.4). Daarbij wordt tevens aangegeven in hoeverre bij Wyldemerk sprake is van deze kenmerken. De 13 verbanden die in het onderzoek zijn gevonden betreffen in totaal negen verschillende projectkenmerken. Bij Wyldemerk zijn vier van deze werkzame projectkenmerken aanwezig, waaronder het aanbieden van scholing, de samenwerking met betrokken partijen en de toepassing van dwang en drang.

Matrix 10.3 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen korte termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Wyldemerk
Motivatie	Trajectduur 6-12 maanden	Nee
	Intensiteit van 12 uur per dag	Nee
	Expliciet aandacht voor context	Nee
	Scholingsaanbod	Ja
	Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Ja
	Sociale vaardigheden	Toepassing van dwang en drang
Middelengebruik	Buiten de eigen omgeving	Ja
Strafbare gedragingen	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	
(zelf)discipline	Geen	

Matrix 10.4 Werkzame kenmerken voor verbeteren subdoelen lange termijn

Subdoel	Projectkenmerk dat verband houdt met verbetering op dit subdoel	Aanwezigheid van dit kenmerk bij Wyldemerk
Sociale vaardigheden	Binnen de eigen omgeving Theoretische onderbouwing Bieden van nazorgprogramma Toepassing van dwang en drang Samenwerking als belangrijk element in de uitvoering / als kern van het project	Nee Nee Nee Ja Ja
(zelf)discipline	Toepassing van dwang en drang	Ja
Middelengebruik	Geen	
Strafbare gedragingen	Geen	
Motivatie	Geen	
Gevoel voor eigenwaarde	Geen	

